Raamatupalat

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

NÕUKOGUDE ÕPETAJA

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI NING HARIDUSALA, KÕRGKOOLIDE JA TEADUSASUTUSTE TÖÖTAJATE AMETIÜHINGU HÄÄLEKANDJA

Nr. 38 (1953) | Laupäeval, 19. septembril 1981 | Hind 2 kop. XXXIX aastakäik

Meie kooliõpilaste abi sügisestel põllutöödel on olnud igati tõhus. Eriti tublid abilised ollakse kartulinoppimisel. Sellega olid varmalt ametis ka Kuusalu keskkooli 5. klassi õpilased oma kodukolhoosis. Värske õhk ja kehaline töö tegid kõhu tühjaks — nii et kehakinnitus puhkehetkel kulus marjaks ära.

RAIVO SILLASOO fotod

RAAMAT RAHU JA PROGRESSI TEENISTUSES

Taolist teemat kandis 2.—8. septembrini Moskvas Rahvamajandusnäitusel korraldatud kolmas rahvusvaheline raamatumess.

Messist osavõtjaile ja külalistele saatis tervituse seltsimees L. I. Brežnev. Selles anti kõrge hinnang raamatu osale rahvaste üksteisemõistmise parandamisel ja rahu kindlustamisel kogu maailmas.

Messi tulemused tõendavad ilmekalt, et tema autoriteet muutub rahvusvahelises raamatumaailmas üha tähtsamaks ja kaalukamaks. Rahvusvaheline näitus-laat tõi kokku 2300 kirjastuse, firma ja organisatsiooni esindajad 86 riigist. Arvukamalt olid peale Nõukogude kirjastuste esindatud Suurbritannia, USA, Saksa DV, Tšehhoslovakkia jt. maade kirjastused ning firmad. Rahvamajandusnäituse kahe esinduslikku paviljoni 25 000 ruutmeetril eksponeeriti üle 160 000 raamatu.

Erilist tähelepanu köitsid arengumaade raamatukirjastajate püüdlused. Esmakordselt osalesid Moskva messil Kuveidi, Jordaania, Nikaraagua, Tuneesia, Iraani, Kostariika, Niigeri, Sudaani ja Lesoto firmad.

Rohkesti raamatulevitajaid ja kirjandushuvilisi võis kohata 152. stendinumbri väljapaneku juures, kus olid eksponeeritud Eesti NSV raamatud ja albumid. Küsisime Eesti ekspositsiooni direktorilt, kirjastuse «Eesti Raamat» direktorilt Roman Siirakult, kuidas meie raamat messil läbi lööb.

«Kaasa tõime näitus-messile 600 nimetust raamatuid ja albumeid, ent põhiline rõhuasetus on just lepingute sõlmimisel meie raamatute tarnimiseks välisfirmadele ja vastastikuste sidemete sõlmimine. Näituse osa on tagasihoidlikum.

Esimese kolme päeva jooksul oleme alla kirjutanud juba seitsmele lepingule.

Esimeste hulgas tuleks nimetada Eno Raua «Naksitrallide» tõlkelepingut Poola keelde, Juhan Peegli fragmentaariumi «Ma langesin esimesel sõjasuvel» tõlkimist soome keelde, Aimée Beekmani «Väntoreli» tõlget tšehhi keelde ja teisigi.

Välismaa raamatukirjastajate huviorbiidis on just noorema põlvkonna autorid — Mari Saat, Mihkel Mutt, Mati Unt, Teet Kallas, Jüri Tuulik jt. — kokku on meilt mõne esimese päeva jooksul tutvumiseks välja valitud kolmteist raamatut, mille tõlkimise vastu huvi tuntakse.

Lepingupartneriteks on tavakohaselt Soome, Tšehhoslovakkia, Saksa DV, ent samuti Bulgaaria, Itaalia, Austria, USA ja teised.»

Loomulikult ei saanud jätta pilku heitmata üleaedsete — Läti NSV raamatukirjastajate töömaile. Meie lõunanaabrid tõesti üllatasid oma nägusalt kujundatud eksponaatidega. Külalisraamatust võis leida meie Kirjastuskomitee esimehe Lembit Kaigi sissekande: «Lõunanaabrite väljapanekud hämmastavad isegi kogenud külalist. Ekspositsioon on koostatud läbimõeldult, raamatud on nägusad. Olen kui külastaja lihtsalt vaimustuses.»

Ka ajakirjanik õpetajate lehest sattus vaimustusse messile toodud algklassiõpikutest. Pilku püüdsid nägusalt kujundatud kileköites saksa keele õpik 4. ja vene keele õpik 3. klassile. Raamatukirjastajad ise sõnasid, et nad pole oma tööga veel kaugeltki rahul — otsingud käivad (kaalult) kergema ja otstarbekama õpiku nimel. Samuti ei ole nüüd, mil õpikud on fondeeritud, sugugi mitte teisejärguline küsimus nende pikaealisus.

Elastsuse, hästi puhastatavuse ja mõnusa käsitsuse poolest torkas silma Soome ja Austria firmade eksponeeritud kooliõpikute kaante kattematerjal. Omaette elamuse sai peaaegu iga firma lasteraamatuid lehitsedes-silmitsedes. Tundub, et pole vist kirjastust, kes poleks välja andnud Mark Twaini Huckleberry Finni seiklusi või Arkadi Gaidari Timuri ja tema meeskonna lugu. Lausa lummavad olid raamatud kõige pisematele lugejatele — muinasjutumaiastele.

Kaks näitusepäeva rahvusvahelisel raamatulaadal andsid selget tunnistust sellest, kuidas raamat võib lähendada maid ja rahvaid, olla rahu ja progressi teenistuses.

Messimuljeid vahendas
ÜLO TIKK

MILLINE OLID, EÕM 81?

Nüüd võib Eesti Õpilasmaleva 15. töösuvest rääkida minevikuvormis. Kuigi veel tänagi on paljude poiste-tüdrukute käed kartulipõlluselt porised, on ametlik malevasuvi paarist päikesepaistelisest ilusast augustiilmast (rohkem neid ju polnudki) tahapoole jäänud. Alljärgnev pole ammendav ülevaade EÕM 81 tegevusest, mahukam aruanne ilmub Keskstaabi poolt toimetatuna oktoobri keskel. Lubatagu õpetajate päeva eel rääkida õpilasmaleva tänavustest töödest, kõike just kaadrikü simustest alustades ja nendega ka lõpetades.

EÕM 81 ridades töötas 10 234 TPL-ide noormalevlast ning 6327 põhirühmade liiget. Neid juhtisid 1056 komandörkooseisu töötajat. Töö- ja puhkelaagrite liikmed olid enamasti maalapsed, statsionaarsete elupaikade puudumise tõttu olid taas tuhanded 4.—8. klassi õpilased linnas, TPL-ides osales ainult 427 Tallinna koolide õpilast. Uudseks tendentsiks oli põhirühmade malevlaste kontingendi noorenemine, siit ka selliseid distsipliiniga seotud nähtusi, mis mõningasele lapsikusele viitavad. Malevast heideti välja 41 õpilast, enamikule neist olid omased täiskasvanuilegi pahandusi toovad nõrkused, esikohal alkohol. Et väljaheitmised langesid malevasuve esimesse poolde, ei jõudnud need õpilased rühmakollektiive oluliselt oma pahedega nakatada. Seitse malevanädalat on liiga lühike periood, et kulutada põhienergia kodus ja koolis tegemata jäänu korvamiseks. Ja head töötahet oli tänavusel malevlasel tublisti. Saadi ju koos põllumehega üle mitme kauni suve jälle osa vihmasest heinailmast, sedap siis töötonnid ja -tunnid ning hektarid tänavu märksa raskemalt kätte võidetud. 403 080 tööpäevale lisandus 20 859 laupäevakutundi.

Piirkonnastaapide töötajate hulgas oli taas tublisid pedagooge, kes juba mitmendat aastat on oma panuse malevatöö korraldamisesse andnud: Jaan Kulver, Mare Nirgi, Olev Lipp, Rein Uus, Mait Jõgisoo, Rein Laanisto, Tarmo Karon, Peeter Kruusement, Ülo Nigol jt.

Rühmade-laagrite juhtimisel oli pedagoogide osa senisest toekam. EÕM 81 juhtimisel lõid kaasa ja andsid oma senised kogemused malevale (kindlasti said uusi malevaltki) 731 õpetajat (69,2%). Kahjuks ei võimalda praegune olukord üldjuhul enam rühma juhtimise usaldamist üksnes pedagoogitöö kogemusteta üliõpilastele. Tulevikukaadrile mõeldes on otstarbekas üliõpilasi panna rühmi juhtima koos staažikate töötajatega. Väga edukalt tulevad tudengid toime töö- ja puhkelaagrite juhtimisega, seni on neid aga just seal kõige vähem rakendatud.

Käesoleva aasta komandörkaadrit iseloomustas NLKP liikmete ja liikmekandidaatide osa oluline suurenemine (1980. a. — 21,4%, 1981. a. — 27,2%).

Analüüsides komandörkaadri vanuselisi näitajaid, on perspektiiv nukker: enam kui 40-aastasi oli tänavu taas rohkem (1980. a. — 18%, 1981. a. — 25%).

Tunduvalt tõusis vanemkomandörideks atesteeritute arv (1980. a. — 104, 1981. a. — 166).

Töö- ja puhkelaagrite kaadriprobleemi uudseks tahuks on koolijuhtide seas levima hakanud praktika — vahetada TPL-i niigi lühikese perioodi vältel laagriga tegelevaid õpetajaid. Ei teki üldtunnustatud liidrit, TPL hakkab sarnanema sügisese majandites käimisega — üks päev üks õpetaja, siis jälle teine jne.

Põhirühmade töö ühtlustamiseks ning algajate abistamiseks annab Keskstaap EÕM 82 tööperioodi ettevalmistamiseks välja metoodikakogumiku rühmakomandöridele. Vajadus taolise kogumiku järele on suur, sest ka sel aastal asus komandörkoosseisus esmakordselt tööle 48,8% töötajate koguarvust (1980. a. — 51,1%). Seda hinnatavam ön veteranide osa, enam kui 5 aastat töötanuid oli 1981. aasta komandörkoosseisus 8,6%.

Rühmapäevikute analüüs näitab koolijuhtkondade vähest huvi isegi oma kooli baasil komplekteeritud rühmade vastu. Olukord on rahuldav vaid Harju ja Valga piirkonnas. Kui pole isiklikke kogemusi, puudub võimalus analüüsiks sügisel. Jääb mulje, et koolijuhtkondadel pole võimalust õpilasmaleva rühmas töötanud õpilaste arengu üle otsustada muu kui nappide ankeedile märgitud hinnangute järgi. Haridusosakondade juhtidest järgisid Tallinna linna haridusosakonna juhataja Hain Hiieaasa eeskuju vaid 2—3 tema kolleegi. Taas panid mehise märgi malevatöö tegemisel maha rajoonide haridusosakondade juhatajad Leonid Fiveger ja Ako Raud rühmakomandöridena. Lastevanemate huvi rühmade tegevuse vastu oli samuti piirkonniti väga erinev. Eranditult kõikides vanemate sissekannetes tänatakse komandöre tehtud töö eest, enam on sissekandeid Haapsalu, Harju, Paide, Saaremaa ja Tartu piirkonnas.

Käesoleval suvel pöörati suurt tähelepanu malevlaste aktiivsuse tõstmisele. Paljudes rühmades andis rühmastaap kõigile malevlastele ühiskondliku ülesande. Üldse anti malevas 68 erinevat ühiskondlikku ametinimetust, levinumad neist loomulikult kohustuslikud: komsorg, kultorg, ohutustehnik ja brigadir. Lisanduvad 230 spordiorganisaatorit, 150 seinalehtede toimetajat, 98 kunstnikku, 66 toavanemat jms. Toredat spetsialiseerumist pakkusid 2 äratajat, seeneproovija, kalapüüdja, sünnipäevade tähistaja, lillekastja, nõelamees (meesrätsepad ka EÕM-is?), maskotihooldaja, nupumees ja tseremoonik.

Eesti Õpilasmaleva finantskohustuste plaani piirkondadele suutsid peaaegu kõik piirkonnastaabid täita. Parimad olid Haapsalu (116%), Saaremaa (114%), Rakvere (111%) ja Jõgeva (105%). Kahjuks ei saanud 15 000-st ülekasvanud malev läbi õnnetusteta — liikluskeerises hukkus üks ja vigastada sai üks õpilane.

Tavakohaselt jätkas EÕM intertööd. Väljaspool Eestit töötas 12 kaugrühma, Eestisse sõitis 16 külalisrühma. Alaealiste asjade inspektsioonides arvelolevatest poistest komplekteeriti 10 poisterühma 218 noormehega. Parimad olid Harmi (Harju), Neeruti (Rakvere) ja Suislepa (Viljandi). Lauluvõistluse vastu oli huvi varasemast kesisem.

On alanud Eesti Õpilasmaleva 16. tööaasta rajajoonte paikapanek. Iga vanema astme klassi juhataja operatiivseks abivahendiks EÕM-i päevaküsimustes orienteerumisel saab kindlasti Keskstaabi väljaantav kuuplakat. EÕM-i traditsiooniline kokkuvõtete tegemise päev on sedakorda 10. oktoober, kohaks J. Tombi nimeline Kultuuripalee. Tublimaid autasustatakse.

JÜRI LOSS,
Eesti Õpilasmaleva staabiülem

UNGLAKANDJAD

Kevad. Koolid seadsid tööotsi kokku tõmbama, mõtted püüsid kooli lõpetamise juures, aga kinnitusid ikka sagedamini ka tulevas aastas, parteikongressi antud uutes ülesannetes, millest üks nõudlikumaid on luua eeldused etapiliseks üleminekuks kuueaastaste laste süstemaatilisele õpetamisele üldhariduskoolides. Oleme ju selles töölõigus seni tunglakandjad olnud. Ja siis ühel päeval osutusid Kingissepa ja Hiiumaa rajoon väljavalituiks, kes juba järgmisest õppeaastast pidid kooliteele saatma kõik 6-aastased. Pikemata on selge, et nii kaaluka otsuse täitmine pani töömahukate ettevalmistuste rakkesse nii kõrgemalseisvad kui ka kohalikud haridusorganid, partei- ja ühiskondlikud organisatsioonid, pedagoogikateadlased, koolijuhid, pedagoogid ja majandusmehed. Hoolimata pikaajalistest katsekogemustest 6-aastaste õpetamisel tuli nüüd lähtuda saarteeksperimendi erisustest. Teadlased alustasid õppeprogrammide ja -plaanide läbimõtlemist — mida varasemast võtta, mida jätta, vajaliku metoodilise ja õppekirjanduse valikust, kohapeal selgitati välja materiaalsed tingimused, täpsustati 6-a laste arv, otsustati, kes õpetajaist ja kasvatajaist novaatorlikule tööle asuvad ning kuidas neile nõutav väljaõpe anda. Haridusministeeriumi kanda jäid suuremad organisatsioonilis-majanduslikud ülesanded. Saarte koolidele ja lasteasutustele lubati roheline tee vajaliku varustuse saamiseks. Jaotus töö, ühel mitte vähem tähtis kui teisel.

Eksperimenti ohjavad teadlased

6-a. õpetamise teadusliku juhendamisega, õppekirjanduse ja metoodika koostamisega oli seni tegelnud PTUI algõpetuse sektor L. Kivi juhtimisel. Lisanduv koormus nõudis abiväge ning Kingissepa ja Hiiumaa rajooni katse suunamine usaldati uurimisinstituudi didaktika sektori teaduritele eesotsas sektori juhataja pedagoogikakandidaat Silvi Alumäega. Sektor sai ülesandeks koostada õppeprogrammid ja õppeplaan 6-a. laste õpetamiseks Kingissepa ja Hiiumaa rajooni koolides ja lasteasutustes 1981/82. õ.-a. Ülesanne on täidetud, toetudes algõpetuse sektori teadurite poolt varem kasutusele võetud variantidele. Valmis Haridusministeeriumi rotaprintväljaanne, milles sisalduvad peale programmide ja õppeplaani veel näidispäevarežiimid, õppe-metoodilise kirjanduse loetelu iga õppeaine kohta, mängud ja harjutused laste käe- ja sõrmelihaste arendamiseks, kehaliseks kasvatuseks, laulud koos nootidega. Teiseks esmatähtsaks ülesandeks jäi tagada õppekirjandus nii õpetajaile, lasteaednikele kui ka lastele. Lisaks sellele tuli veel organiseerida kõigi õppeainete kalendertööplaanide väljaandmine. Kehalise kasvatuse ja muusikalise kasvatuse kalendertööplaanide eest ollakse tänulikud L. Ustavile ja L. Ojastule Tartu Pedagoogilisest Koolist. Didaktika sektori õlule jäi ka 6-aastastega tööle hakkavate õpetajate ja kasvatajate täienduskursuse teaduslik juhendamine (kursuse organisatsiooni eest vastutas VÕT), programmi ja tunniplaani kokkuseadmine. VÕT värbas lektorid, kelle põhijõud saadi PTUI-st. **Silvi Alumäe** rääkis kursusest ja edaspidistest uurimistöödest: «Kursus võeti heatahtlikult vastu, ehkki jäime kuulajate ees mõnes mõttes võlglasteks. Programm sai küll täpipealt täidetud, kuid pakkusime metoodikat, mis töökindel täiuslike tingimuste korral. Et saartel peavad paljud töötama liitklassidega, siis selles me palju nõu anda ei saanud — alles hakkame uurima eriolukordadele sobivat metoodikat.

Tulevikuülesandeks jääb meil saada eksperimendi kohta objektiivseid andmeid. Õpetajatele tuleb enam lähendada mängu, selle metoodikat. Sügavuti uurimist vajab selleealiste laste mänguline õpetamine.

Mängu ja mängima õpetamise häid kogemusi hakkame otsima lastepäevakodudest. Koordineerimist vajab lasteasutustes rühmakasvatajate ning koolis õpetajate ja pikapäevarühma kasvatajate ratsionaalne koostöö. Uurida tuleb Saaremaa ja Hiiumaa eksperimendi organisatsioonilisi eriolukordi, — väike kool — suur kool, eraldi klass — liitklass —, ja nende mõju laste vaimsele ja sotsiaalsele arengule. Eelnimetatud töödesse rakenduvad PTUI, Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni TUI, TPedI koolieelse kasvatuse kateeder (sest $^2/_3$ lastest õpib lasteasutustes).»

Mida Juhan ei õpi, seda Juku ei tea

See äraspidi vanasõna kõlbab iseloomustama 6-a. laste õpetajate kursuse eesmärki. Alanud töö nõuab palju: aine ja uudse metoodika valdamist, suhtlusoskusi senistest nooremate õpilastega, 6-aastaste ealiste iseärasuste tundmist jpm. Varasemad pedagoogilised kogemused saavad neid vaid toetada, mitte asendada.

Kingissepa ja Hiiumaa rajooni 6-a. laste õpetajad ja kasvatajad kogunesid kursusele Kingissepa linna alles augustikuus ning lõpetasid selle nädal aega enne laste ette astumist. Kursustel osales õpetajatest saarlasi 19 (13 koolist), hiidlasi 4 (4 koolist), lasteaiakasvatajaid vastavalt 42 (10 lpk-st) ja 7 (6 lpk-st), nendega liitusid ka mõniteist Värska-kursustest mingil põhjusel ilma jäänud mandriinimest.

Kursuse juhatajad VÕT-i metoodik **L. Herodes** ja kabinetijuhataja **E. Kuuselaan** ütlesid osavõtu väga aktiivse olnud, eriti märgiti ära saarlaste püüdlikkus.

L. Herodes väitis, et enamiku kursuslaste lektoritega kaasamõtlemisest ja ainesse süüvimisest andsid märku rohked küsimused, probleemide tõstatamine, neile optimaalsete lahenduste otsimine.

Kas kursus rahuldas, andis tulevaseks tööks valmisolekutunde? Küsimuse esimese poole peale vastasid kursuslased valdavalt — jaa, teises oldi ebalevad. Kõrgelt hinnati L. Kivi, E. Noore, I. Riisalo, U. Pilvre, I. Muheli loenguid ja materjale. Märgiti, et mõningatel juhtudel võinuks aega kokku hoida, näiteks õppetundide eesmärgid trükkida kalenderplaanidesse, nüüd kulus lektoreil nende dikteerimiseks tunde. Öeldi ka mõnede loengute raskesti jälgitavust terminoloogia tundmatuse pärast, seda eriti lasteaednikud. Tegeliku töö tarvis jäi lahtisi otsi — kuidas töötada liitklassides, vähe saadi materjali kujutavate tegevuste ja kehalise kasvatuse metoodikast. See on küll tagantjärele jutt, aga vahest kasulik teada tuleviku tarbeks. Kursust peeti hilinenuks — tööni jäänud nädala jooksul ei jõuta pakutut läbi töötada, aeg jääb napiks õppevahendite isetegemiseks. Metoodilise materjali ja muu inventariga varustamise poolest seisti siis veel lähedal nullile.

Septembri 15. kuupäeval helistasin Kingissepa rajooni haridusosakonna varustusgrupi juhatajale, et kuulda varustamise käigust. Olulisi muudatusi pole — 2- ja 4-kohaliste laudade tegemiseks pole «Standardi» Lelle tsehhile veel korraldustki antud, lasteasutuste 5-kohalised riidekapid, sektsioonkapid ja riiulid peaksid Kose-Ristil valmima septembri lõpuks, magamisraamide tootmist takistab materjali puudus, tahvlite fondid on realiseeritud, neid hakataksе šeffide abil tegema, kui saadakse tumedat linoleumi, koolipingid laenati headelt naabritelt, uued on lubatud alles oktoobris.

Eile nägin ma Saaremaad ...

Ei saa meile, õpetajate lehe tegijatele, liiga sageli osaks näha ühekorraga ligilähedalt kõiki ühe rajooni koole. Mina nägin, sest haridusosakonna juhataja Aavo Virves oli nõus mind kaasa võtma õppeaasta eelsele koolide tööks valmisoleku ülevaatusele. Kõik, mida nägime, ei puuduta otseselt

(3. lk.)

TALLINNA ÜLIKOOL Akadeemiline Raamatukogu

NAD OLID NÕUDLIKUD ÕPETAJAD

Arvan, et nõudlik ja õpilaste silmis alati lugupeetud pedagoog on õiglane, autoriteetne, erudeeritud ning originaalse olemisega — isiksus inimesena ja õpetajana. Siinkirjutajal on olnud olude sunnil mitmes koolis õppimise tõttu mitte vähem kui kuuskümmend õpetajat. On proovitud ka ise õpetajaametiga hakkama saada. Seepärast julgen tunnistada, et neist paljudest õpetajatest on nõudlike ja lugupeetud pedagoogidena meelde jäänud eriti kaheksa. Neist viis (Meta Schwarz, Feliks Männik, Ernst Nurm, Villem Orav ja Oskar Peters) õpetasid sõjajärgseil aastail Tallinna 1. keskkoolis.

Õppisin «Kustis», nagu pealinna õppurid tollal Tallinna 1. keskkooli nimetasid, 1945/1946. ja 1946/1947. õppeaastal. Meie kool oli sel ajal läbinisti poistekool.

Lõpetasin Tallinna 1. keskkoolis 8. ja 9. klassi b-haru. See tähendas seda, et õppisin esimese võõrkeelena saksa keelt. Teiseks võõrkeeleks oli tollal ladina keel. Üsna 1945/1946. õppeaasta algul «ristis» ajalooõpetaja V. Orav meid latinistide klassiks. Põhjuseks oli klassis ülesriputatud loosungid: *«Non scolae, sed vitae discimus»*, *«Per aspera ad astra»* ja *«Carpe diem»*. Vist üllatas, et enamikus maapoiste klass pakub end kohe esimese õppeaasta algul välja nõnda ladina keele lembesena.

Tallinna 1. keskkoolil oli pärast sõda eriti tugeva keskkooli maine. Esimesed püüti olla nii spordis kui ka õppimises, liiatigi seadsid meie õpetajad lati üsna kõrgele.

Saksa keelt õpetas meile 8. ja 9. klassis Meta Schwarz. 8. klassis andis ta ka vene keelt. Mäletan teda temperamentse olemisega väikest kasvu eaka daamina. Kandis väga lihtsat, kuid originaalset, juba hõbedast soengut ning kuldraamidega näpitsprille, suutis paljudele saksa keele häälduse peensusteni (kaasa arvatud *knacklaut* ja kurgu-err) omaks teha. Erilist «vatti» saime aga vene keelega. Suuremjagu maapoisid, mitmest koolist, hääldasime vene keelt võimatult kehvasti. Õpetaja M. Schwarz ei lasknud läbi ühtegi hääldusviga.

Suurt rõhku pani ta mõlemas keeles uute sõnade omandamisele ja õpitud pala ümberjutustamisele. Press oli peal grammatikaski.

1945. aasta sügisel külastas meid õpiku «Živaja retš» üks autoreid N. Pentre, kes oli ka selle aine õpetamise metoodikuid. Õpetaja Schwarz teadis tema tulevikuplaanidest ja palus meid aineõpetajale mitte häbi teha. Siiamaani mäletan, kuidas me selleks tunniks ja selles tunnis püüdsime. Poistel hääled vastamisel lausa värisesid pingutusest. Õpetaja ütlemise järgi olevat seda N. Pentregi tähele pannud. Igatahes jäänud meie vene keelega rahule. Õpetaja M. Schwarzil oli aga meie üle hea meel.

Tänulikud olime meiegi. Viimases vene keele tunnis üllatasime õpetajat lillekorviga. See oli meie kooli traditsioonide kohaselt õpetajale üks suuremaid tänuavaldusi.

Kuigi me üldiselt pidasime teda «käredaks mutiks», on õpetaja M. Schwarz meelde jäänud eelkõige inimliku õpetajana.

Teine kuldraamidega näpitsprillidega pedagoog oli meil matemaatikaõpetaja Feliks Männik. Kõhetu, kasvult vististi alla keskmisegi, omapäraselt hõbedase siilisoengu ja väikeste hõbevurrudega. Koledasti kartsime teda! Õpetaja F. Männikul võis olla 60 aastat turjal, võib-olla rohkemgi. Kuigi me teda tagaselja mõnikord omavahel «Värdiks» kutsusime, ei vähendanud see karvavõrdki tohutut respekti tema ees. Isegi üheksandas ei üritanud keegi tema tunnis laua all taskumalet mängida. Ometi oli F. Männik kooli malesektsiooni patroon ja hindas väga meie kooli maletähte Jüri Randviiru.

Et matemaatikas on täpsus ülim printsiip, tõestas õpetaja F. Männik igal sammul. Ka oma käitumismaneeridega. Kogu tunni lebas õpetajalaual hõbeuur. Kõik käis rangelt kella järgi: õpitu küsimine, uue aine seletamine, ülesannete lahendamine. Kord nädalas oli tal meie klassis viimane tund. Kui tal tundi kaasavõetud sall kaelas, mantel seljas kaabu peas ja kindad käes olid, pidi kell helisema. Kord jäi kooliteenija kella andmisega hiljaks. Aga ta siis Värdilt sai! Õpetaja F. Männik tõttas viimasest tunnist ju rongi peale. Ta elas kuskil Rahumäe kandis.

Kahe õppeaasta jooksul tõestas ta meile geomeetrias hulga teoreeme. Kõik tõestused konspekteerisime, sest õpetaja F. Männik kehtivat E. Etvergi õpikut ei tunnistanud. Pidas E. Etvergi tõestusi raskemateks, milles meiegi hõlpsasti veendusime.

Algebrat me ei konspekteerinud (õpiku autor oli A. Vihman), kuid ülesandeid saime sageli (nii geomeetrias kui ka algebras) õpetaja isiklikest ülesannete kogudest. Vahel anti ka ränkraskeid ülesandeid.

F. Männik oli väga asjalik ja vähese jutuga, n.-ö. üdini matemaatik. Kuid teoreemid tõestas ta kaks korda läbi. Küsimusi talle tavaliselt ei esitatud. Kord jäi mul midagi arusaamatuks ja õpetaja F. Männik seletas teoreemi veel kord ning märksa soojemal toonil.

On märkimisväärne, et meie kooli õpetajail oli alati aega, kui nende poole küsimustega pöörduti. Viimaseid võeti kui ainest huvitumist.

Kui algas ladina keele tund, astus klassi magister Ernst Nurm, tikksirgelt ja kiirete lühikeste sammudega. Ladinakeelsete tervituste vahetamisele järgnes hauavaikus. Õpetajal oli taskuraamat peos ja huulilt tulemas sõnad: «Täna vastama tuleb õpilane nimega...» Sageli püüti seda paljudel südant valjult tuksuma panevat protseduuri ennetada. Magistrile ulatati sedel, puudumise tõend. Poisil tänaseks õppimata! Siis aga algas õpetamine eesti õigekeeles. Keeleliselt vigast tõendit ei tahtnud magister tunnistada. Kes end lohakalt väljendas või kirjavahemärke ignoreeris, sai E. Nurmelt pragada. Kõige suurem «seanahavedajate» nahutaja oligi meie koolis tol ajal õpetaja E. Nurm. Peab aga ütlema, et puudumistõendite õigekeelsuse vaagimise meetod oli üsna tõhus. Ladina keel oli klassi raskeim õppeaine ja vabandada tahtjaid võinuks olla tunduvalt rohkem. Õpetaja E. Nurme erudeeritus tegi «viilidele» elu kibedaks ja kergelt läbisaamise raskeks.

Magister oskas ladina keeles õpitava toredasti seostada eesti keele ja ajalooga. Veel siiani mäletan, et ei tohi ütelda *lihakarn* (tõlkes: *lihalihakauplus*) ega «ta lõpetas gümnaasiumi *cum laudega*» (tõlkes *kiitusegaga*). Lisateadmisi saime lugemispalade kaudu ka vanaajast, sest õpikus oli küllaldaselt selliseid tekste.

Magister E. Nurm ei jätnud kasutamata ka võimalust demonstreerida ladina keele ilusat kõla. Senini on elavana silme ees, kuidas magistri käelöökide saatel skandeerisime kogu klassiga: *«Tempora mutantur, et nos mutamur in illis»*. Sel lausel oli noil aastail meie jaoks ka sügav filosoofiline sisu.

E. Nurm pani rõhku ladina keele grammatikale. Ta oli ju grammatikaõpiku autor. Seepärast oli õppeveerandi lõpul tehtud kontrolltöö veerandihinde kujunemisel otsustava tähtsusega. Palju tuli õppida ka sõnu. Eriti raske oli kindlalt meelde jätta õpitud verbide muutevorme. Sageli tundus magistri asetatud latt liiga kõrgena. Nädalatunde polnud selle aine jaoks piisavalt. Siiski saime oma õpetajalt palju kasulikku.

Magister E. Nurm on ainus, kes eelmainitud viisikust on elavate hulgas. Kui see kirjutis lugupeetud magistri kätte satub, siis kunagiste «Kusti latinistide» nimel: *«Gratias amo»*.

Ajalugu õpetas Villem Orav meile kaheksandas klassis. Seda oli ta meie koolis teinud 30 aastat järjest. Õpetaja V. Orav meenub hallipäise pika mehena, kellest kaardikepp oli tunnis lahutamatu atribuut. Ka tema oli erudeeritud. Tookordne vanaaja õpik oli tõlge vene keelest ja ilmunud V. Orava toimetusel.

Vanaegiptlastest, -kreeklastest ja -roomlastest pajatas ta meile haruldase jutustamisoskusega. Ta armastas klassis siis ringi kõndida ja tihti kaardi juurde minna, et sellel midagi näidata. Niisama köitvad olid tema lood ristisõdadest. Aastaid hiljem, külastades kolleegide ajalootunde (kuigi matemaatikuna), olin lausa pettunud. Mõisteteks hakitud ajalootunnid tundusid nagu lihata kotletid V. Orava serveeritud väärtusterikka vaimutoidu kõrval. Ja milline mälu oli V. Oraval! Ta teadis peast nimetada kõigi Püha Saksa—Rooma riigi keisrite valitsemisaastad.

Õpetaja V. Orava tundidesse ei tohtinud hiljaks jääda. Vahel oli maapoistel õigeks ajaks kooli jõudmisega raskusi. Tema tundi hilinejad pidid aga alati õpitut vastama. «Kaks», kui ei osanud! Muide, nimetatud viisik ei näägutanud kunagi, kui oldi halvasti õppinud. Hinne «kaks» näitas isegi, mis sinust sel hetkel arvati.

Eesti keelt ja kirjandust õpetas meile magister Oskar Peters. Ligi kahel õppeaastal püüdis ta meie emakeelt harida ja meid esimeste kirjameestega Eestist ning eestlaste hulgast tutvustada. O. Peters imponeeris meie klassile kui kooli kõige mehelikum õpetaja. Ta oli pikka kasvu, laiaõlgne, meheliku näo ning olekuga. Kandis prille. Ometi räägiti temast niisugust anekdooti. Kord läinud O. Peters Tallinna 2. keskkooli E. Peterson-Särgavaga juttu puhuma. Kehva nägemise tõttu pidanud ta kirjanikust õpetaja büsti kirjanikuks endaks ja tervitanud skulptori kätetööd kui E. Peterson-Särgavat. Küllap selle loo mõtlesid välja «reaalikad» (nii hüüdsime Tallinna 2. keskkooli poisse), meie väsimatud konkurendid kõva kooli maines.

Õpetaja O. Peters astus klassi alati pika hoogsa sammuga. Viskas portfelli paraja matsuga õpetajalauale ja keeras lahti rohelise tindiga täidetud täitesulepea. Sissekanded päevikusse tehtud, alustas ta tundi. Tunnid olid huvitavad. Sageli polemiseeris ta kehtiva grammatikaõpiku autori B. Söödiga. Hiljem taipasin, et selline poleemika oli tal omapäraseks metoodiliseks võtteks ja keeleprobleemide vastu huvi äratamiseks.

Mäletan, talle ei meeldinud «sealt» tarvitamine, vaid ta pooldas seda sõna «säält» kujul. Põhjenduseks rääkis ta meile, et kodanlikust Eestist oli käinud keegi diplomaat välismaal. Pärast kirjutati ajalehtedes, et *sealt* ta õppis lauakombeid. Täiend- ja põhisõna kokku- ja lahkukirjutamise kohta andis ta näite, mis vist kunagi ei unune: «Selle leiva tegija pole kellegi leivategija». 1946/47. õ.-a. neljandast veerandist O. Peters meile tundi ei tulnud. Ta oli õpetajaameti maha pannud. Siirdus Keele ja Kirjanduse Instituuti teaduslikuks sekretäriks. Uus õpetaja, naine, meie silmis armu ei leidnud. Ajas õpikus sõrmega ridu... Lausa hull lugu, kui õpilased oma armastatud õpetajast lahkuma peavad. Selle eest makstakse kätte uuele õpetajale, kui ta vanast märgatavalt erineb.

Õpetaja M. Schwarz, F. Männik, E. Nurm, V. Orav ja O. Peters ei paistnud silma efektsete tundidega tänapäeva mõistes. Nad jätsid õpilase vaimu värskeks ka teiste õpetajate tundideks. Kuid teadmiste kõrge tase saavutati ometi. Kuigi ranged ja nõudlikud, püsivad nad meie mälestustes lugupeetud ja armastatud pedagoogidena.

RALF LINNTAMM

PUUDULIK — KAS ESIJOONES KARISTUS- VÕI KASVATUSVAHEND?

SUUR KLASSI-TUBA

(Algus NÕ-s nr. 37.)

Hindamine on õieti osa- või alaprobleem koolisisese suhtlemise suurest problemaatikast, ent eriasendis ilmselt seetõttu, et väljendab suhtlemise taset ja laadi kõige karakteersemalt; ta on selle resultatiivne ja, kui soovitakse — saatuslik väljund. Kui see arutlus ennast õigustab, siis on ka loogiline, et suhtlemistasandina kätkeb hindamine kõige enam konfliktseid algeid, ta on koolisisese suhtlemise lakmus. Koolipraktika kontrollib seda väidet kõigis suhtlemispaarides (õpetaja—õpilane, õpetaja—lapsevanem, õpetaja — kooli juhtkond jne.) piisava näiteküllaga. Dominantne paar on muidugi õpetaja—õpilane, niihästi suhtlemise intensiivsuse kui konfliktsete algete ja arenduste poolest. Ja peamine konfliktialge on taas «puudulik».

Õpetaja silmis on peamine «puudulike» soetaja nn. loodritüüp. Kes on loodrid ja kuidas nad tekivad? Kes söandaks näiteks väita, et looderlus istub raudselt geneetilises koodis? Pigem vastupidi, «ehedal» kujul on laiskus, looderlus harv ja patoloogiline nähtus. Muidugi võidakse veel öelda, et loodripisik süstitakse väga varakult — kodus, perekonnas. Mõnikord see tõepoolest nii ongi.

Koolijuhid võiksid siiski enam pead murda järgmise kurva modulatsiooni üle. 1. klassi tulevad lapsed võluva elevusega, elevil on ka vanemad. Lastele aga on see midagi seniolematut — millegi lahtimängimine, mis pole enam päriselt mäng. «Lahtihüpe» ongi valdavalt edukas: 1. ja 2. klassis «neljad» ning «viied», edasi üksikud «kolmed» ja siis astubki kuskil ootamatult mängu isand «puudulik». — koolirõõm on haihtunud...

«Laps, keda me igapäevaelus nimetame loodriks», kirjutab Irina Ovtšinnikova artiklis «Valvas silm ja käitumise motiivid», «on lihtsalt õnnetu laps, kellel on raske õppida ja raske elada, kes ei ole kohanud arukat pedagoogilist tahet, mis oleks suutnud sellise lapse jaoks edurõõmu organiseerida.»

See tähendab, et tegemist on lastega, kes oma lühikeses elus on saanud ebapedagoogilise kohtlemise osaliseks kas kodus, koolis või mõlemas. Sellises lapses on juurdunud vimm ja tigedus, mis võib väljenduda kord apaatias, kord agressiivsuses. Muidugi pole igakord süüdi kool, vimmaline olek ja hoiak on sageli raskete koduste olude tagajärg. Kuid koolile ei tohi see teadmata ja märkamata jääda, tema missiooniks on positiivset vastasmõju organiseerida. «Puuduliku» rakendamine on sel puhul muidugi vastunäidustatud.

«Puuduliku» negatiivne toime võimendub eriti, kui seda n.-ö. näitlikustatakse või demonstreeritakse: «kahemehed» tehakse üldteatavaks (kutsutakse üldkogunemiste või komsomolikoosoleku ette), pannakse välja hindetabel, vanemate töökohta saadetakse teade jne. V. Suhhomlinski on eriti tauninud sedalaadi abinõude pahupidist toimet. Ta ütleb, et «siis laps otsekui kistakse alasti», osatatakse kõige hellemaid ja valusamaid tundepunkte ta hinges, alandatakse eneseväärikust ja uhkust.

Loodri kõrval on veel teinegi õpilastüüp, keda «puudulikud» seiravad. Nimetagem teda ebaedukaks «saamatukeseks». Tema hädad algavad haprast mina-positsioonist: ta ei pääse löögile, ei oska käetõstmisega õpetaja soodsat tähelepanu teenida; vastamisel kohmetub ja takerdub ega suuda olemasolevatki välja panna. Vähegi mõistlik õpetaja ei tõtta sellisele õpilasele halba hinnet panema, aga mis teha — tund jookseb, klass muutub rahutuks, hindeid on hädapärast tarvis... Muidugi võidakse sellinegi õpilane loodrite kilda arvata, kes ta ometi pole.

Peatugem veel ühel erilisel hindamissituatsioonil: need on n.-ö. suured finišid — lõpueksamid. Neil juhtudel on «puuduliku» vastupeegeldus psüühikas raskesti kirjeldatav. Ja öelgem otse välja: tal puudub igasugune mõistlik pedagoogilis-psühholoogiline õigustus (erijuhud, näit. ebaaus käitumine eksamil, välja arvatud). Igaühele on selge, et aastate kestel tegemata jäänut ei korvata eksamieelse äkkrünnakuga ja nii ongi eksami-«puudulik» eelkõige süüdistus koolile. Täiesti vastunäidustatud on ka hirmu ja õudu ülespiitsutavad välisolud (komisjoni rõhutatult range hoiak, eksamineerija tarretav pilk ja jäik toon jne.). Eelkõige labiilsetel, nõrga närvisüsteemiga õpilastel pärsib eksamihirm mälu ja mõttetegevuse ning võib põhjustada isegi emotsiogeenseid neuroose. (Kõne muutub katkendlikuks, mis osutab

KUST SEE KOOL NEED PLAANID SAAB?

SUUR KLASSI-TUBA

Igale asutusele, ettevõttele ja majandile on ette nähtud terve rida plaane, mida tuleb täita, veel parem, ületada. Sest vastupidisel korral on kõigil ülemusil õigus näpuga näidata, karistada. Plaan olevat seadus... See maksab kooligi kohta.

Niisama järjekindlalt, kui tuleb kevad, saab iga keskkool igal kevadel õpikute kokkuostu plaani. Põhimõtteliselt näib see asi kõigiti hästi mõeldud olevat. Tarvitatud õpik leiab uue omaniku, hoitakse kokku defitsiitset paberit, trükikojad saavad vähem koormatud jne., jne. Aga... Igal medalil on kaks külge, igal probleemil mitu tahku. Vaadakem siis koos, mida plaan käsib keskkoolil kokku osta.

9. klass. Näiteks tulnuks Palamuse keskkoolis E. Vääri «Eesti keele õpikut k e s k k o o l i l e» (siin ja edaspidi allakirjutanu sõrendus. — A. L.) tagasi osta viielt õpilaselt, K. Lehe ja O. Ojamaa «Väliskirjanduse õpikut k e s k k o o l i l e» kolmelt õpilaselt. Kas täita plaan, ületadagi? Aga mida teevad siis õpiku loovutanud õpilased kahel järgneval õppeaastal? Nad peavad ju edasi õppima k e s k k o o l i s. Kas ilma õpikuta?

Samuti olnuks vaja tagasi osta veel 9. klassi eesti ja vene kirjanduse õpikuid. 10. klassi õpilastest pidanuks aga 2/5 (8) loovutama oma eesti ja vene kirjanduse õpikud. See teeb ent praktiliselt võimatuks lõpukirjandiks ja võimalikuks 11. klassi kirjanduse eksamiks valmistumise, sest need 10. klassi õpikud sisaldavad ju materjali näiteks Lev Tolstoi ja Anton Hansen Tammsaare kohta.

Räägin ainult emakeeleõpetaja seisukohalt ja ei too sellepärast andmeid teiste distsipliinide kohta. Aga ka reaalaineis on keskkoolis õpikuid, mis käibivad läbi mitme klassi, ja mille kohta on samuti kokkuostuplaan.

Ei tea, kuidas on selle plaani täitmise või mittetäitmisega toime tulnud kolleegid teistes koolides, kuid allakirjutanu on õppetöö huvides pidanud õigeks rea aastate kestel selle plaaniülesande teadlikku ignoreerimist ja palunud kooli töötajat, kes kevaditi selle ettekirjutuse lahkelt kätte toimetab, teatada kuhu vaja, et plaan on täidetud ja ü l e t a t u d.

Kui heal lugejal veel kannatust jätkub, siis uurigem probleemi edasi. Ega sellega asjad veel ühel pool ole, kui jätame tolle nii hästi ja ilusasti mõeldud plaani täitmata. Haridusorganitel on aga teada, kui palju õpilasi klassis on ja kui suur oli kokkuostuplaan. Tehakse lihtne lahutustehe: 20—3 või 20—8, ja kooli tuleb augustis mitte 20, vaid 17 või 12 uut õpikut. Paras sulle, sõnakuulmatu pedagoog! Istu oma lõhkise küna ees ja kiru iseennast. Aga ka sellest situatsioonist leiame väljapääsu. Loodan, et kolleegid ei pane saladuse väljalobisemist pahaks.

Neid defitsiitseina näivaid ja range jaotuskava järgi jagatavaid tarkuseallikaid müüakse septembrist vähemalt aasta lõpuni igas Eesti NSV raamatukaupluses. Kellele ja miks, võidakse küsida. Ei tea. Praegust probleemi lahates võib arvata, et eks neile õpilasile, keda haridusorganid on plaaninud kokkuhoidlikult varustada pruugitud õpikutega.

Argielus ei jää muud üle, kui paluda õpilast sõita lähemasse linna (meie oludes Jõgevale või Tartusse) ja osta puuduolevad raamatud. Nii on hundid söönud ja lambadki alles.

Aga küsigem siiski, milleks see plaan sellisel kujul? Keegi näeb vaeva ja koostab selle. Keegi teeb korrektiive koolile antavate õpikute registrisse. Keegi saadab plaani kooli. Keegi teatab aineõpetajaile ja klassijuhatajaile kokkuostuplaanist. Õpilased (või ka õpetajad) kulutavad aega ja raha õpikute täiendavaks veoks. Hulk õpilasi on teatud aja ilma vajaliku raamatuta, mis on kooli asemel müügil hoopis kaugel asuvas raamatukaupluses.

Kogu selle keerulise süsteemi mõttekus tuleks kaalumisele võtta.

ARVI LEOSK,
O. Lutsu nim. Palamuse keskkooli parteiorganisatsiooni sekretär

1980. A. PARIM SPORDIRAJATIS

Eesti NSV parimaks spordirajatiseks (1980. a. lõpetatud ehitustest) tunnistati Harju rajooni Jüri keskkooli võimla. Normaalmõõtmetega võimla on hästi ehitatud ning asjakohaselt sisustatud ja kujundatud. RPI «Eesti Maaehitusprojektis» koostatud projektlahendus on sobiv, seos aula, söökla ja staadioniga võimaldab seal korraldada ka kooliväliseid üritusi. Uue võimla ehitamisel on suuresti kaasa aidanud kooli baasmajandid, võimlat ehitanud EKE Ehitus- ja Montaaživalitsus ning Sommerlingi-nim. sovhoos. Mõlemad asutused on eraldanud vahendeid töödeks ning teinud ehitusel koos kooliperega ühiskondliku töö tunde. Ka saali kasutamiseks on olemas ühised plaanid. Õppetöö avaaktusel anti ehitajale üle ELKNÜ Keskkomitee, Eesti NSV Spordikomitee ja ENSV Ametiühingute Nõukogu ühine tunnustustahvel. Kuldsed teeneterinnamärgid anti Jüri keskkooli direktorile Andres Maastikule, EKE Ehitus- ja Montaaživalitsuse juhataja asetäitjale Peeter Karilaidile ja Sommerlingi-nim. sovhoosi direktorile Jan Ganzenile.

Spordilii:um se avardamine Jüri alevikus on kooli ja ettevõtete sidemete tugevdamise üks teid.

ARVI SAAT

TÄIENDUS KESTAB

Tallinna linna ja Harju rajooni kunstiõpetajatele algas 14. septembril kell 15 VÕT-is täienduskursus värvusõpetuse ja nüüdiskunsti teemal. Kursus hakkab toimuma kaks korda kuus (üle nädala).

Täienduskursuse II õppeaasta algas ka Tallinna ja Harju rajooni eesti ning vene õppekeelega koolide algklassiõpetajatele, kellel käsil kunsti- ja tööõpetuse ühitatud õpetamine. Õppuste sagedus samuti kaks korda kuus.

KÜLALISED KANADAST

8.—10. septembrini viibis Tallinnas Kanada haridustöötajate 5-liikmeline delegatsioon. Delegatsiooni juhiks oli Kanada Quebeci provintsi õpetajate konföderatsiooni esimehe esimene asetäitja Alice Tremblay, sellesse kuulusid veel õpetajate konföderatsiooni rahvusbüroo liikmed Gilles Dussault ja Roger Fortier, keskkooliõpetaja Lawrence Potvin ja kooli kutseorientatsiooni nõunik Michèle Desfonds. Eelnevalt oldi viibinud Moldaavias ja Moskvas.

Tallinna-päevadel kohtuti haridustöötajate ametiühingu presiidiumi liikmetega, kohtumisel osalesid kõrghariduse ministri esimene asetäitja H. Peremees ja haridusministri asetäitja A. Tükk. Õpetajate Majas vaadati-kuulati «Leegajuse» esinemist, käidi Tallinna-ekskursioonil, «Estonia» teatris ja Kirovi-nim. Näidiskalurikolhoosis. Haridusasutustest külastati Tallinna Pedagoogilist Kooli, Ehitus- ja Mehhaanikatehnikumi ning Tallinna Pioneeride ja Koolinoorte Paleed.

Viimases tutvustas Palee direktor V. Raagmets selle rohkem kui viiele tuhandele õpilasele 70 erialal huvialast tegevust pakkuva asutuse tööga. Esiletõstmist leidsid teeneline lastekoor «Ellerhein», etnograafiaansambel, NSV Liidu üks paremaid auto-moto klubisid, lastejoonistuste näitused välismaal, raadioamatööride sidemed välisriikidega, sealhulgas ka Kanadaga.

Kohtumise lõpul demonstreeris Palee etnograafiaansambli juht T. Luhats eesti rahvapille ja -muusikat. Külalistele kingiti laste taieseid ja heliplaat «Ellerheina» kontserdiga.

Lahkumisel ütles delegatsiooni juht Alice Tremblay, et nad said Palee tegevusest ülevaate ja neilgi oleks sellise asutuse olemasolu korral kergem töötada. Ta tänas kaunite eesti rahvaviiside eest, mis mõjusid südantsoojendavalt, ning lubas teha kõik, et «Ellerheina» lauludki jõuaksid võimalikult paljude noorte kanadalasteni. Ta tänas võõrustajaid lahke vastuvõtu eest.

Piltidel: Kanada haridustöötajate delegatsiooni liikmed uudistavad Palee noorte kunstisõprade taieseid (all). Delegatsiooni juht Alice Tremblay tegi proovi ka kangastelgede taga istuda (ülal).

ARNOLD RAMMO fotod

ÜKS MULJELAIGUKE SUVEST

Kuigi kalendri järgi pole sügis veel oma õigustesse astunud, elab suvi juba meie mälestustes.

Milline on Teie selle suve eredaim mälestus?

Tallinna Koreograafiakooli eesti keele õpetaja, 4. ja 6. klassi kirjandusõpikute autor **Mari Välba:**

«Viibisin sellel suvel jälle rännuteel, seekord Kirgiisi NSV-s. Möödunud aastal käisin Usbekimaal, Kamtšatkal ja Sahhalinil. Kolm aastat tuleb laevareisist mööda Jenisseid Krasnojarskist Diksonini. Olen veel sõitnud Volgal ja Baikali järvel. Tänavu veetsin 17 päeva Issõk-Kuli järve ääres ja selle lähikonnas. Kolm päeva peatus meie matkagrupp (30 inimest Harju rajooni EPT organiseerimisel) Frunzes (endine Pišpek, 1926. a. nimetatud M. V. Frunze sünnilinna ja revolutsioonilise tegevuse auks ümber). See nüüdisaegse planeeringuga pealinn tuletab paljus meelde juba nähtuid. Kuid leidub ka huvitavaid hooneid — ooperi- ja balletiteater, kirgiisikeelne draamateater, administratiivkeskusi, muuseume jm. Linnas on rohkesti parke, need kõik väga korras, ja palju lilli. Puu ja taim on sealmaal selline pühadus, et neid ei murta ega rüüstata.

Frunzes elab kirjanik Tšingiz Aitmatov, kelle tööriiki saime ainult kaugelt vaadata, tihkamata teda tülitada. Aga parajasti tuli müügile tema uus vene keeles kirjutatud romaan «И дольше века длится день», mille kaasa ostsin. (Teised oma romaanid kirjutas Aitmatov emakeeles ja tõlkis ise vene keelde.)

Frunze elamusväärsuste hulka kuulub rahvamajandusnäitus omalaadse kujunduse ja Kirgiisimaast ülevaate andva elumudeli poolest. Üllatavalt kaunid on nende hobused — saledad, nobedad, mägedes liikuma kohanenud. Hiljem nägime neid järsakut kaljuseina mööda üles-alla ronimas.

Kirgiisia turg on tõeline idamaa oma, kust võib osta kõike ja igal kellaajal. Puuviljade värvilised kuhilad löövad silmad kirjuks, maitserohelise lõhnad aga teevad pea uimaseks. Turul tunnetad rahva eripära ja elulaadi selgemini kui tänaval või giidi jutustuse järgi.

Kõige huvipakkuvamad olidki kohtumised kirgiiside ja nende eksootilise olmega. Seda nägime 3-päevasel jalgsimatkal mägedesse, sõitudel Issõk-Kuli-äärsetesse asulatesse, ka etnograafiamuuseumis.

Hakkasime pärast jurta nägemist hindama kirgiiside ratsionaalsust ja aastasadade vältel kujunenud inseneri-meelt. Sest jurta, see on peensusteni läbimõeldud, ilma ühegi üleliigse detailita eluase. Üks-kaks — pannakse see kokku, seotakse paeltega kinni ja eluase rändab hobuse seljas uude paika. Karjastel ja mägiasukatel on jurta praegugi asendamatu peavari.

Lambakasvatus, üks maa tuluallikaid, annab karjustele tööd läbi aasta. 700—800-pealised karjad on suvel mägedes, talvel orgudes, kuid karjuse päev möödub hobuse sadulas. Tal on vaja kullipilku ja oskust lamba mõttekäiku ette aimata. Sõime ka ehtsat kirgiisi pilaffi (nende viisi *pilau* või *pelau*), mis keedetakse ilma tomatita. Riis jääb valge ja sinna lisatakse kuivatatud õunu, aprikoose, viinamarju. Pilaffi süüakse nelja näpuga väikestest kuhilatest. Sõime meiegi.

Jalgsimatkal mägedesse nägime kübekene rahutut Tjan-Šani, varingute jälgi, kuulsime asulaid neelanud maavärinaist. Mäed on peaasjalikult punasest liivakivist, kohatiste uurististega, metsavaesed, aastaaja tõttu juba halli üldilmega. Puudest hakkas silma prževalski kuusk — pikk, sihvakas, sinakasroheliste okastega, tõeline iludus.

Kirgiisia võikski olla suvel ainult hall, kui poleks täiuslikku niisutussüsteemi. Orgudes kasvab nisu, oder, magun, arbuus, melon, ka viinamari, haljendavad istutatud metsad. Lõputult palju inimtööd, mida imetleda.

Omapärane veekogu 1600 m kõrgusel on Issõk-Kul oma roheka vee ja mineraalide sisalduse poolest. Seetõttu on järve ääres rohkesti sanatooriume ja mudaravilaid, imekauneid puhkepaiku. Suplus Issõk-Kulis pakkus suurt mõnu. Ainult et paadisõidu eest hoiatati: salalikud, äkki tekkivad ja vaibuvad keeristormid võivad aerutajad järvehauda viia (suurim sügavus 702 m).

Huvitavat ja silmaringi avardavat andis Kirgiisia-reis igati. Nii nagu iga teinegi. Selle Kesk-Aasia liiduvabariigi elu sai ettekujutatust mõistetavamaks. Õpetajatöös läheb neidki teadmisi vaja.»

Küsimuse esitas
MAIMO KALMET

häiritud mõttetegevusele; ja kui eksamineerija kaasaaitavalt ei sekku, läheneb seisund, mida psühhiaatria keeli tummuseks (mutismiks) nimetatakse ja mis tähistab mina-kaitse viimast piiri. Selles olukorras on pedagoogi vastutus suur ja teda võib aidata ainult omaenda pedagoogiline takt ja intuitsioon.)

Teisest küljest jääb eksam ikkagi pidulik-nõudlikuks õppeaktiks ja täiesti normaalne on ka vastav erutuvusaste, mis on õieti positiivse toimega — mõjub stimuleerivalt ja kõrgendab kontsentratsioonivõimet.

Võib-olla tundub see arutlus hindamise ebakohtadest ja selle vastupeegeldusest õpilaste psüühikas ülepingutatuna? Võib-olla oleme olukordi lihtsalt dramatiseerinud?

Psühholoogia on sajandi algusest peale hoiatanud negatiivse emotsionaalsuse eest (tigedus, viha, raev, hirm jms.) inimsuhetes. Pedagoogiline suhtlemine on ses mõttes topelthell, sest isiksuse kujunemise ülikeerukas protsessis tehtud vead ei ole enamasti parandatavad, kord olnu on tagasipöördumatu. Järjepidevad hindamisvead põhjustavad eelkõige frustreeritust, aga frustreeritud nooruki ellusaatmine on väga tõsine kasvatuspraak, sest selline inimene on oma põhiolult ja hoiakult asotsiaalne. Paraku on meie õpetajaskond frustratsiooni-nähtuse äratundmiseks ja raviks halvasti ette valmistatud (vt. V. P i n n, Frustratsioon, «Looming» 1974, nr. 4; Õpilaste agressiivsuse ilminguid frustratsiooniteooria valgusel, «Nõukogude Kool» 1975, nr. 8).

Neile, kes ikka veel heas usus rakendavad «puudulikku» kui õpiedukuse stiimulit, kirjeldame ameerika psühholoogi W. Harlocki asjaomast katset.

Moodustati 4 õpilasrühma, kelle standardiseeritud eelteadmised olid 11,8. **I rühma** (töötas eraldi) ei kiidetud ega laidetud, suhtlemisel oli välistatud nii positiivne kui ka negatiivne pöördumine; **II rühma** kiideti alati, ka siis, kui tulemus laitust vääriinuks; **III rühma** laideti alati, ka siis, kui kiita tulnuks. **IV rühma** ei kiidetud ega laidetud, kuid ta kuulas teistele rühmadele antud hinnanguid.

Neljapäevase standardse õppetöö tulemused olid järgmised (meenutagem eelteadmiste koondnäitajat — 11,8): I rühm — 11,4, II — 20,2, III — 14,2, IV — 12,4. Seega siis osutus efektiivseks ainult II rühma töö, s. t. positiivne hinnang, halvimaks aga hinnangu puudumine üldse.

Kirjeldatud «puuduliku»-kollisioonid ei ilmne üheldasa kõigis kooliastmeis. Algõpetuses on «puudulik» esiteks harvema esinemissagedusega, liiati pole konfliktsituatsioonid oluliselt aktualiseerunud. Keskkooli vanemas astmes on suhtumine hindesse teadlikum (ehkki sageli ka pahupidi-teadlik), pealegi hakkab sotsiaalse küpsuse saabudes mingit rolli etendama «tarviliku tuleviku mudel», õppimine kui tuleviku- ja eluvajadus. Järelikult osutub kriitiliseks tsooniks keskaste ja eelkõige arengupsühholoogilistest asjaoludest johtuvalt. Selleealiste psüühika on teadupärast väga heitlik (L. Võgotski järgi: lapsepõline psüühiline tasakaal on kadunud ja uut, täiskasvanu oma pole veel leitud). Seepärast ongi selles eas eriti vastunäidustatud negatiivne psüühiline surve, ja sealhulgas püsiva ebaedu tunnetus.

Tuleme resümeeriva küsimuse juurde: kas puudulikul hindel hindamissüsteemis üldse kohta on? Allakirjutanud saavad ainult jaatavalt vastata — puudulikku hinnet võib ja tuleb rakendada. Kuid üksnes teatud pedagoogilises (resp. pedagoogilise suhtlemise) kontekstis.

Esiteks. Õpetaja ja õpilase suhted peaksid olema kõigiti normaalsed ning õpetaja autoriteet klassis kahtlusväline. Ebasuhete korral on «puudulik» vastunäidustatud ning õpilane käsitab seda kui karistust või koguni kättemaksu, mispuhul on reaktsiooniks trots, teeseldud ükskõiksus vms. (Olgu lisatud: ainekäsitluses tugevad ja hea pedagoogilise vaistuga õpetajad ei liialda kunagi halva hindega.)

Teiseks. Hinde panemisel peaks õpetajal olema piisav selgus õpiülesande täitmise võimalustest ja võimalikkusest, mis usaldusliku vahekorra puhul ei valmista raskusi. Siis tunnetab õpilane õiglast suhtumist ja käsitab «puudulikku» selle otsetähenduses.

Kolmandaks. Üksikhinnet, eriti «puudulikku» tuleb vaagida senise jõudluse taustal, selle loogilise jätkuna, vältimaks hälvetega hinderidasid (näit. «2», «5», «4», «2»...). Pandagu tähele, et aritmeetiline keskmine (objektiveeriv faktor) võib osutuda formaalse hindamise õigustuseks. Olgu näiteks hinderead «4», «4», «3», «2», «2» (keskmine 3,0) ja «2», «3», «2», «3», «3», «3» (keskmine 2,7). Esimesel puhul paneb õpetaja küll rahumeeli «kolme» välja, kuid tegelik jõudlus teeb vähikäiku. Teisel juhul võib isegi «puud... käiku minna, ehkki õp... on ennast «kolme» vää... kokku võtnud.

Ilma sisekõhkluseta või «puuduliku» välja panna õppeülesande korduva ja ilmselt teadliku ignoreerimise korral.

Nende tegurite õnnelik kokkuviimine eeldab raskesti defineeritavat õpetajaomadust — pedagoogilist intuitsiooni. Hindamisega ühenduses tähendaks see esijoones võimet kujutleda õpilasisiksust kui tervikut — heas ja halvas, võimises ja mittevõimises, tahteomadustes jm. Mõistagi kuulub siia ka õpilase psüühilise seisundi «äratabamine» vastamise momendil. Ja veel midagi: ärgem võtkem tõsiselt legendi, nagu võiks (või koguni peaks) õpetaja a r m a s t a m a iga õpilast, kõiki õpilasi klassis. Selline armastusekiirgus oleks lastele küllap võõrastavgi, liiati peab midagi ka omaenda lastele jääma. Küll on põhjust õpetajailt nõuda e m p a a t i l i s t suhtumist, sissekujutlemist õpilase tunde- ja mõttemaailma, mis on ka õiglase hindamise eeldus ja alus.

KALJU LEHT
VOLDEMAR PINN

UNGLAKANDJAD

RAIVO SILLASOO fotod

6-aastaste koolimineкut, kuid antagu väike põhiteemast kõrvalepõige andeks. Kõigepealt saarlastest koolijuhtide ja õpetajate kiituseks — nende toimekuse ning koolide ja majandijuhtide omainimeslikest suhetest johtuva üksteisemõistmise viljana nägime korralikult remonditud koolihooneid, äsja rajatud uusi kabinette, võimlemislinnakut, välibasseini, kaunilt kujundatud kooliümbrusi (Tiirimetsa, Aste, Tornimäe, Liiva, Kaali, Kärla, Valjala 8-kl, Kallemäe EIK, Orissaare keskkool). Nägime ka, arvan, et Eestimaa puhtamat ja hoitumat koolihoonet Kihelkonnal. Sekka aga kahte «musta lammast» — Saaremaa eesrindlikema majandi Kaarma kolhoosi šeflusalust Kaarma 8-kl. kooli ja Orissaare EIK-d. Kaarma koolis olid ahjud äsja lõhutud, kuid ülesladujad kui tina tuhka kadunud, koolimööbel ja õppevahendid kuhjatud remondiprahi keskele, samas õpetajad ja kaks kolhoosist antud naisabilist seinu värvimas. Kohal oli kolhoosi esindajana insener-projekteerija, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik Raimond Jõearu, kes lubas küll teha kõik, mis kolhoosil võimalik, kuid sealgi remonditöölisi ja materjale vähe. Pealegi kuulub ahjude tegemine hoopis tuletõrje kompetentsi. Tema arvates oleks hädavajalik ja ökonoomne ehitada kolhoosi 1,5 km kaugusel asuva võimla (seda kasutab kool praegugi kehalise kasvatuse tundideks) vahetusse lähedusse uus koolihoone — majand annaks koolile võimla ja katlamaja. Koolirahvas ise rääkis majandi suurest abist, sest ilma selleta poleks sedagi, mis praegu tehtud. Majale uut välisvõõpa andvad EÜE liikmed näidanud harva nägu, seepärast ka töö pooleli.

Orissaare EIK õppekorpuses ja internaadis käis remont nädalaga arvati esimeses ühele poole saada, kuid olukorda, kuhu olid jäetud suvevaheajal kooli juurde jäänud lapsed, ei saa muuga põhjendada kui kooli juhtkonna, kasvatajate ja majandusjuhataja äärmise lohakuse ja hoolimatusega: ammu vahetamata voodipesu, toad nagu kolikambrid, ilma igasuguse kodususeta, külmad ja kõledad. Ometi on tegemist tervisehäiretega lastega, kelle paranemisele pole ümbrusel vähem tähtis mõju kui ravimitel.

6-aastaste laste õpetamisega tegelevad Kingissepa rajoonis seitse algkooli, viis 8-klassilist ja üks keskkool ning kümme lastepäevakodu.

Lastepäevakodudesse ei lasknud ajanappus pilku heita, kuid koolides on tehtud suuri jõupingutusi, andmaks lastele enam-vähem nõutavad tingimused.

Ruumilahendusi on mitmesuguseid. **Salme algkoolis** on 6-aastaste päralt 2 ruumi ja õpetajale õppevahendite hoidmiseks väike kamber. **Kihelkonna 8-kl. kooli** uus hoone kannatab välja võrdluse paleega, kuid 320 õpilasele ehitatud majas, kus neid hetkel vaid 132, on ruume arvuliselt vähe ning 6-aastastele suudeti anda 1 avar ruum. Pikapäevarühma ei avata vanematega kokkuleppel. **Mustjala koolis** maksti 6-a. eest lõivu ainekabinettidele — kolm neist liideti, et vabastada üks. Mängumaa saavad väikesed saalis, puhkamisvõimaluse internaadis. Parim, mida nägime, oli **Kaali koolis.** Kaks ruumi olid tipptopp korras, nii et lapsed võinuksid hetkel sisse tulla. Ka seal puhkavad 6-aastased internaadis. **Leisi keskkooli** uue hoone müürid kerkivad (seal on juba arvestatud 6-aastastele nõutavaga), kuid vanagi on hoitud ja korras. Noorimatele leiti neis 2 ruumi.

Kõikidest koolidest kirjutada pole võimalik, aga A. Virvese hinnangus on olukord optimistlik:

«Meil on tugev koolijuhtide kaader, kes ei kohku tagasi uuenduste ees ega vea alt: kui on tarvis, tehakse töö ära. Kerge neil pole. Spetsiaalseid, n.-ö. valmistingimusi pole kellelgi olnud. Kohandada ja tööle hakata tahame aga võimalikult valutumalt nii õpilastele kui ka õpetajatele. Toeks on olnud meile rajooni juhid — täitevkomitee esimees J. Räim, aseesimees E. Alt, samuti partei rajoonikomitee esimene sekretär J. Suurhans. Muidugi leidub veel hulk probleeme — kuidas hakkab laabuma töö liitklassides, laste toitlustamine, vedu. Hetkel on murettekitavam see, et spetsiaalselt 6-aastastele tellitud mööbel on üle mere tulemata. Rohelise tee jutt pole seni paika pidanud.

Metoodilist abi aga loodame alati leida eksperimendi juhendajailt. Omalt poolt oleme tööks valmis.»

... ja Hiiumaad

Hiiumaal käisin kaasas PTUI teaduritega, kes läksid sinna õppetöö teisel nädalal 6-a. laste arengutaset mõõtma. Ka seal on hakanud jää liikuma, ehkki teel karide vastu põrgates.

6-aastaste õpetamine koondus Hiiumaal kolme kooli ja kuue koolieelse lasteasutuse kätte. Nendeks on Suuremõisa algkool, Palade 8-kl. ja Emmaste 8-kl. kool ning Kärdla 1. ja 2. lasteaed, Kärdla lastepäevakodu, kolhoosi «Hiiu Kalur» lastepäevakodu Viskoosas, EPT Hiiumaa osakonna lastepäevakodu Käinas ning Käina lasteaed. Kui koolides alustasid katseklassid 1. septembril, siis lasteasutustes tekkis komplikatsioone — Kärdla lastepäevakodu ja EPT Hiiumaa osakonna uued hooned pole veel nende valdajatele üle antud. Käina maalastesõim reorganiseeriti 6-aastaste lasteaiaks, kuid sellel puudus juhataja (müüd on kandidaadilt nõusolek käes). «Hiiu Kaluri» lastepäevakodu kui ametkondlik ei olnud algul katses osaleja, kuid hiljem siiski võttis oma õpetada Lauka 8-kl. kooli piirkonna 6-aastased. Lauka koolil endal puuduvad selleks tingimused.

Kui Kärdla uus lastepäevakodu lõplikult valmib, suunatakse «Hiiu Kaluri» lastepäevakodust sinna 40 last. Nendest asjaoludest tingitult takerdub töö õigeaegne algus ning tõrked tekkisid kasvatajate kursusest osavõtus — et «Hiiu Kaluri» lastepäevakodu nõustus katserühma võtma hiljem, ei saadetud sealt kursustele kedagi. Kursust ei teinud läbi Suuremõisa algkooli juhataja, kes 6-aastasi õpetama hakkas, sest esialgselt oli planeeritud eraldi 6-a. klassikomplekt ja selle peale ka uus inimene, kes käis kursustel. Laste vähesuse tõttu hakati aga töötama liitklassina. Õpetajad jäänuks koormuseta ning väljaõppinud inimene suundus tööle lasteasutusse. Kas õnnestub kursustest ilmajäänud inimestel omandada vajalikud teadmised ja oskused omal käel? Teisiti töötada oleks ju võimatu.

Mis hakkas silma materiaalsete tingimuste poolest? **Suuremõisa algkool** jagab maja Putkaste sovhoostehnikumiga, kelle vastutulek võimaldas 6-a. laste jaoks juurde saada veel ühe ruumi mängu- ja puhkepaigaks. Ruumi on seega laialt, kuid puudub lastepärasus. Vahest seegi mõjutas 6-a. Rene veendumusega öeldud otsust: «Siia kooli ma enam ei tule, lähen Käinasse lasteaeda!» (?) Midagi peab 6-a.-ruumide kujunduses kiiresti ette võtma.

Palade ja **Emmaste koolis** lahendati ruumiküsimus nii — Paladel jäädi ilma tööõpetuse kabinetist, Emmastes sai üks klass rändrahvaks ilma oma põhiklassita. Ometi pole need kaotused pisendanud heatahtlikku suhtumist oma uutesse pesamunadesse. Töö edeneb hästi Kärdla lasteaedades ja EPT lastepäevakodus. Viimane väärib kiitust selle eest, et leidis võimaluse õpetada ka ümbruskonna koduseid 6-aastasi seni, kuni nad saavad paigutatud uude lasteaeda. Praegu käivad need lapsed ainult õppetundides.

Hiiumaa rajooni hariduseosakonna juhataja **Aser Kesseli** arvates jäi eksperimendi põhjalikumaks ettevalmistamiseks aega napiks. Materiaalsete vahenditega kindlustamise pärast tal ette heita kellelegi polnud — mis vaja, on kohale jõudnud, puudu on veel pisiasju. Probleemid — kuidas kaotatud aega heastada, lasteasutused kiiresti käiku anda, väljaõppeta kaadri tööd suunata, lapsi nõuetekohaselt toitlustada, neid kooli ja koju vedada — sõltuvad nüüd kohapealsest asjade käigust ja inimestest, nende kohuse- ja vastutustundest.

Jääb öelda, et alanud vastutusrikka töö laduisa kulgemise tagatiseks peaks olema saarte alati raskusi trotsivate inimeste üldtuntud töökus ja visadus ning kõigi asjaomaste instantside hoolitsus, heasoovlik tähelepanu. Kingissepa ja Hiiumaa rajoonis alanud 6-aastaste õpetamise eksperimendi kui ainulaadse vastu tuntakse laialdast huvi. Tunglakandmine kohustab.

VIIVE LEHT

ERIPEDAGOOGIKA

Nr. 3 19. septembril 1981

JUBA NULLIST PEALE...

REHABILITATSIOONI PEDAGOOGILISI PROBLEEME

Meie maal pööratakse ulatuslikult tähelepanu kõigi kehaliste ja vaimsete puuetega inimeste osale ühiskonnas, et paremini kaasa aidata nende edukamale lülitumisele tänapäeva keerukasse ja kiiresti arenevasse maailma.

Nõukogude Liidus on loodud laiaulatuslik süsteem puuetega laste õpetamiseks ja kasvatamiseks. Paljude lasteaedade juures tegutsevad vastavad erirühmad puuetega laste kasvatamiseks, õpetamiseks ja arendamiseks. Hiljem jätkub nende laste haridustee mitmesugustes eriinternaatkoolides, kus kurdid, nürmikud, pimedad ja nõrgaltnägijad lapsed saavad üldhariduse. Vaimse arengu hälvetega lapsed õpivad abikoolides.

Sünnist kuni kolmanda eluaastani toimub puuetega laste teenindamine tervishoiusüsteemis. Siin tekivadki mõningad pedagoogilised probleemid.

Saksa DV statistika andmetel (1979. a.) esines kõigi koolealiste laste kohta (6—16-a.) keskmiselt 0,01% pimedaid, 0,05% nõrgaltnägijaid, 0,06% kurte, 0,14% nürmikuid, 2,0% vaimse arengu peetusega lapsi, kes olid õpetatavad, 0,4% vaimse arengu peetusega lapsi, kes olid arendatavad, 1,0% kõnehälvikuid, 0,5% liikumis- ja tugiaparatuuri kahjustustega lapsi ja *ca* 1,0% käitumishäiretega lapsi.

Arstidel on enamasti juba imiku puhul võimalik diagnoosida kahjustusi, mis lapse arengu jooksul võivad kujuneda pidurdajateks ning kahjustuse süvenemisel tingivad invaliidsuse. Need on nn. riisikolapsed.

Nagu kõnelevad viimaste aastate psühholoogiaalased uurimused, on lapse isiksuse arengus olulisemaid perioode ajavahemik sünnist kuni kolmanda eluaastani. Lapse närvisüsteem on siis kõige arendatavam ja vormitavam. Toimub ju imikueas peaaju tormiline areng: kaalu kahekordistumine, kesknärvisüsteemi diferentseerumine ja samal ajal ka tähtsamate keskuste vaheliste närviseoste kujunemine — integratsioon. Mida varem alustatakse sellise riisikolapse arendamist ja kasvatamist, seda edukamalt kulgeb lapse lülitumine õppimisse ja hiljem ühiskondlikku tegevusse. Tänapäeval on välja kujunenud omaette pedagoogikaharu — rehabilitatsioonipedagoogika. Sõna «rehabilitatsioon» tuleneb ladina keelest, kus *«re»* tähendab «taas» ja *«habilitas»* — «kuuletuma, võimeline olema». Seega on tegemist pedagoogikaharuga, mille ülesandeks on kahjustatud inimese võimete taastamine, säilitamine ja arendamine. Eesmärgiks on tagada puudega inimese aktiivne osavõtt elust. Rehabilitatsiooni printsiibi sisuks on arstiabiga tagada puuetega inimeste optimaalne tervislik seisund ja pedagoogiliste, psühholoogiliste ning majanduslike abinõude süsteemiga anda neile võimetele vastav haridus- ja kvalifikatsioonitasand, mis omakorda võimaldab puuetega isikutel osa võtta ühiskondlikust tootmisest ja ühiselust. Õigus tööle on ju meie konstitutsioonis fikseeritud kui kodaniku esmane põhiõigus.

Tunnustavalt peab märkima lastearstide tööd kahjustustega laste väljaselgitamisel ja ravimisel. Kuid vähe on sellest, et arstiabi tulemusena paraneb märgatavalt maimukese halvatud käsi või jalg, ravitakse kõrva ja silma. Enamasti on varajased kahjustused seotud närvisüsteemi kahjustustega, nendel on aga oluline mõju kogu lapse isiksuse arengule tervikuna. Siin ei aita ainult meditsiiniline abi, appi peab tulema pedagoog.

Rehabilitatsioonipedagoogika nõudeks on, et pediaater, pedagoog, psühholoog ja lapsevanem ühiselt koostaksid kahjustatud lapse arendamise ja ravimise perspektiivplaani lähtuvalt defekti iseloomust, sügavusest ja ulatusest. Esimestest elukuudest alates nähakse selles plaanis ette meditsiiniliste abinõudega paralleelselt vastavaid ülesandeid ka kahjustatud lapse motoorika, aistingute, emotsioonide ja sotsiaalsete suhete arendamiseks. Mida varem alustatakse meedikute ja pedagoogide koostööd, seda edukamalt kulgeb kahjustatud lapse edasine areng, seda ulatuslikum on vastavate kompensatsioonimehhanismide väljakujunemine.

Kahjuks tunnevad lastearstid üsnagi pealiskaudselt pedagoogikat, eriti aga varajaste kahjustustega laste rehabilitatsioonipedagoogikat. Arstid tunnevad küll põhjalikult lapse organismi, oskavad esinevaid häireid kõrvaldada või puuete funktsionaalset iseloomu kindlaks määrata. Kuidas aga sihipärase kasvatustegevuse ja meditsiinilise abi koostööna võiks kindlustada puuetega maimiku optimaalset arendamist ja kasvatamist, see on siiani veel lahendamata küsimus. Ülikooli õppeplaanides ei ole pediaatrite ettevalmistamisel ei pedagoogika aluseid, ei lapsepsühholoogiat, rääkimata rehabilitatsioonipedagoogika alustest. Pole siis ka imestada, et pediaatri peatähelepanu koondub lapse keha ravimisele, arvestamata last kui tervikut, kui isiksust.

Mida saaks siin ette võtta olukorra leevendamiseks? Ülikooli juures töötab arstide kvalifikatsiooni tõstmise teaduskond. Kas ei oleks mõeldav seal tutvustada kursustele tulnud pediaatreid rehabilitatsioonipedagoogika põhialustega ja kõige enam levinud kahjustuste rehabilitatsiooni põhimeetoditega?

Suuremates linnades (Tartu, Tallinn) leiduks vahest võimalusi lastepolikliiniku juurde defektoloogi-rehabilitatsioonipedagoogi ametikoha asutamiseks? Koos pediaatriga saaks pedagoog nn. riisikolaste vanematele anda õigeaegset kasvatuslikku nõuannet, juhendada patronaažõdede tööd, aitaks koostada vastavalt defektile rehabilitatsioonitöö plaane, et tagada isiksuse optimaalne areng. Kurb on kohata erikoolide vastuvõtukomisjonis 7-aastasi lapsi, kellega ei ole imiku- ega maimikueas sihipäraselt rehabilitatsioonitööd tehtud. Paljude nende laste areng on oma eakaaslaste omast kaugele maha jäänud. Kahjustuse kompenseerimiseks kõige soodsamad ajad on möödunud kasutult. Pedagoogide ja meedikute ühise tegutsemise korral, kus iga riisikolaps alluks juba esimesest elupäevast rehabilitatsioonipedagoogilisele tegevusele, oleks ka ühiskonnal märgatavalt kergem puuetega isikuid ühiskondlikku ellu ja tootmisse lülitada, tagamaks nende normaalne sotsialiseerumine.

VALDUR LULLA,
Tartu 2. eriinternaatkooli direktori asetäitja

KES KUULUB VAIMSE ARENGU PEETUSEGA LASTE KLASSI?

23.—25. detsembrini 1980 toimus Moskvas NSV Liidu PA Defektoloogia Teadusliku Uurimise Instituudi ja NSV Liidu Haridusministeeriumi Koolide Peavalitsuse korraldusel seminarnõupidamine arstidele, kes töötavad vaimse arengu peetusega laste eksperimentaalklassidega ja võtavad osa meditsiinilis-pedagoogiliste komisjonide tööst. Seminarnõupidamise teemaks oli laste vaimse arengu peetuse diagnostika ning arengupeetusega laste koolide (klasside) meditsiiniline teenindamine. Defektoloogia TUI teadlased esitasid viimase aja seisukohti vaimse arengu peetuse kliinilisest pildist, arengupeetusega laste psüühilistest iseärasustest, psühholoogilis-pedagoogilisest korrektsioonist ja selle meditsiinilistest alustest. Praktilisi näpunäiteid arengupeetusega laste koolide (klasside) komplekteerimiseks andis NSV Liidu Haridusministeeriumi erikoolide inspektor V. Matšihhina.

Laste vaimse arengu peetuse, vaimse arengu aeglustumise probleem on väga ammune. Juba 1911. a. eristasid mitmed prantsuse autorid grupi lapsi, kes ei jõudnud koolis normaalselt edasi, kuid ei olnud vaimselt alaarenenud. 1920.—1938. aastatel tunnistasid paljud nõukogude autorid (Rastegajev, Borissov, Ozeretski jt.), et on olemas grupp lapsi oligofreenia ja normi piirimail «alanenud üldise arenguga» ja arvasid, et neid lapsi oleks vaja õpetada spetsiaalselt.

Viimase aja uuringute andmetel moodustavad vaimse arengu peetusega lapsed umbes poole algklassides mitteedasijõudvate õpilaste arvust (keda üldse on ajakirja «Defektologija» (nr. 6, 1975) andmetel 11,6%). Edutust võivad põhjustada kerge oligofreenia, kuulmis-, nägemis- ning kõnehäired ja pedagoogiline hooletussejäetus. Seega esmane, mida arengupeetusega klasside komplekteerimisel peab teadma ja arvestama, on asjaolu, et mitte kõiki edutuid õpilasi ei saa ega tohi nendesse klassidesse suunata.

Veelgi enam, on ka vaimse arengu peetuse vorme, mis ei kuulu meie spetsiaalsete klasside kontingenti.

Millised lapsed tuleks suunata arengupeetusega laste klassidesse, sellele annab vastuse K. Lebedinskaja esitatud vaimse arengu peetuse liigitus. Autor eristab tekkepõhjuste ja kliinilise väljendusvormi järgi neli rühma:

1. Konstitutsionaalne vaimse arengu peetus, s. o. geneetiliselt määratud aeglase arengu tempo peamiselt emotsionaalses arengus (infantiilsus). Sageli liitub mahajäämus ka kehalises arengus. Raskused õppimises on seotud motivatsiooni puudulikkuse ja isiksuse küpsematusega, kuid need on ületatavad tavalises klassis spetsiaalsete pedagoogiliste võtetega ning sellist last ei ole vaja eriklassi suunata. Infantiilsed lapsed tunduvad oma east noorematena, neil on vähene õpihuvi, puudub soov ennast õppimise nimel pingutada, esineb mänguisu, fantaseerimine, kuid nende tegelikud vaimsed võimed on head.

2. Somaatiline vaimse arengu peetus — need on kehaliselt haiged lapsed (kaasasündinud kehalised anomaaliad, pikaleveninud allergilised seisundid, infektsioonhaigused jne.), kellel esineb psüühilise toonuse langus, psüühiline kurnatus. Lapsed jäävad arengus maha, sest ei suuda teha kõike, mida suudavad terved lapsed. Sageli õpivad nad oma põhihaigusele sobivas sanatoorses koolis. Arengupeetusega laste eriklassi on soovitav suunata selliseid õpilasi juhul, kui neil kõrvuti psüühilise kurnatusega esineb ka emotsionaal-tahtelise sfääri arenematus. Sellisel lapsel esinevad nii kõrgenenud väsivus, madal töövõime kui ka puudulik õpihuvi, võimetus end õppimise nimel pingutada.

3. Psühhogeenne vaimse arengu peetus — tingitud väärkasvatusest (kasvatuse puudumine, hellitamine, brutaalne kasvatus jne.). Lastel ei formeeru intellektuaalsed huvid, ei treneeru intellektuaalne tegevus, lisanduvad ka isiksuse kujunemise häired. Neil lastel on puudulik tööoskus ja vähene tööhuvi, mõnikord ka käitumishäired, kuid nende emotsionaal-tahtelise sfääri areng ja vaimsed võimed lubavad neil oskusliku pedagoogilise abiga üldklassides töötada.

4. Tserebraalne vaimse arengu peetus on seotud närvisüsteemi orgaanilise kahjustusega. Tavaliselt on kooliealiste laste puhul tegemist selle kahjustuse jääknähtudega, närvisüsteemi orgaanilise nõrgestatusega. Need on haiged lapsed, kellele on vaja nii pedagoogilis-psühholoogilist korrektsiooni kui ka ravi, ning **need lapsed moodustavad vaimse arengu peetusega laste erikooli põhikontingendi.**

Neil lastel esinevad nii emotsionaal-tahtelise sfääri küpsematuse tunnused (infantiilsus) — mänguisu, emotsioonide vähene diferentseeritus, vähene initsiatiivikus ja loomingulisus töös, huvipuudus ümbritseva maailma vastu, võimetus end pingutada, pikemaks ajaks tööle sunda jne. —, kui ka kesknärvisüsteemi orgaanilisest kahjustusest tingitud häired: üldine madal töövõime, kõrgenenud väsivus, emotsionaalne tasakaalutus, üsna sageli taltsutamatu liikumisvajadus, mis lapse väsides järjest suureneb, kõhuvalu, peavalu, iiveldus, peapööritustunde kaebused. Tihti ei talu need lapsed kuuma ruumi, eredat valgust, müra, kehalisi pingutusi, esinevad isu- ja unehäired. Kõigest sellest järeldub, et õpitegevus on neil lastel tugevasti häiritud, raskusi on nii lugemise-kirjutamise kui ka arvutamisega. Õpitegevuse äärmine organiseerimatus, eneseregulatsiooni nõrkus suurendavad veelgi õppimisraskusi. Vaimse arengu peetusega laps ei suuda orienteeruda ülesandes, seda läbi mõelda, planeerida oma tegevust, kontrollida töö käiku ja selle tulemusi, veel vähem anda sellele hinnang. Ühed on pidurdunud ja ebalevad, ei tea kunagi, mida on vaja teha, teised kiirustavad, asuvad kohe tööle, kuid ei tea isegi, mida teevad. Tegevus on nii või teisiti väheproduktiivne.

Kõik pedagoogilised uuringud on aga näidanud, et kui neid lapsi abistada, suudavad nad õppida, s. t. vastavates korrigeeritud tingimustes suudavad omandada normaalprogrammi. Sellest lähtudes alustatigi 10 aastat tagasi vaimse arengu peetusega laste õpetamise aluste väljatöötamist ning käesolevaks ajaks on see töö lõpetatud. Erikooli töö põhisuund on ravipedagoogika, s. t. pedagoogiline mõjutamine korrigeerimise eesmärgil: abistamine õppimisel, mahajäämuse kõrvaldamine, õppimise stimuleerimine, vaimse ja kehalise tervise eest hoolitsemine. Kõik see nõuab õpilasele individuaalset lähenemist, maksimaalset emotsionaalset kontakti. Selles töös on hädavajalik meedikute abi pedagoogidele (n...

(Järg 4. lk.)

TÖÖD ALUSTAVAD TEADUSLIKU KOMMUNISMI KOOLID

NLKP XXVI kongress andis ülesande tõsta parteiõppe kvaliteeti ning tulemusrikkust. NLKP Keskkomitee aruandes ütles L. I. Brežnev: «Me tahame, et parteipoliitika liituks ühte rahvahulkade tegevusega ja et parteiharidus õpetaks inimesi V. I. Lenini sõnadega öeldes talitama nõnda, «nagu kommunism seda tegelikult nõuab.» Jutt on sellest, et tegelikkuses saavutada partei ideelis-teoreetilise töö, poliitilise kasvatustöö, organiseerimis- ja majandustöö ühtsus.» Kongressi otsustest ja L. I. Brežnevi suunistest juhindudes võttis NLKP Keskkomitee vastu otsuse «Parteiõppe edasisest täiustamisest NLKP XXVI kongresi otsustest lähtudes» ning töötas välja abinõude süsteemi selle realiseerimiseks.

Tõhustamaks õpetajate ja teiste haridustöötajate parteiõppe korraldamist, soovitab NSV Liidu Haridusministeerium alates 1981/82. õppeaastast luua viiele õppeaastale kavandatud temaatilise plaani alusel tegutsevad teadusliku kommunismi koolid. Ühtlasi juhib ministeerium haridusorganite tähelepanu vajadusele tõsta asutuste juhtkonna, partei- ja ametiühinguorganite vastutust poliitõppe korralduse ja kvaliteedi eest, selle osa suurendamise eest koolide ees seisvate kasvatusülesannete lahendamisel.

Allpool avaldame teadusliku kommunismi kooli temaatilise plaani, 1981/82. õ.-a. õppeplaani ja 1. teema programmi koos selle omandamiseks vajaliku kirjanduse loeteluga. Programmi avaldamine «Nõukogude Õpetajas» jätkub.

TEMAATILINE PLAAN

kursuse «Noorte kommunistliku kasvatuse teooria ja praktika aktuaalsed probleemid arenenud sotsialistlikus ühiskonnas» õppimiseks teadusliku kommunismi koolides aastateks 1981—1986.

1. **1981/82. õppeaasta**: Marksism-leninism kui noorsoo kommunistliku kasvatamise metodoloogiline alus.
2. **1982/83. õppeaasta:** V. I. Lenin ja NLKP õpilaste kasvatamise ja õpetamise ühtsusest.
3. **1983/84. õppeaasta:** Õpilaste isiksuse igakülgse ja harmoonilise kujundamise metodoloogilised ja teoreetilised probleemid.
4. **1984/85. õppeaasta:** Kooli, perekonna ja üldsuse koostöö noorsoo kasvatamisel.
5. **1985/86. õppeaasta**: Hariduselu juhtimine NSV Liidus ja üldhariduskooli õpetajate töö teaduslik organiseerimine arenenud sotsialistlikus ühiskonnas.

Teadusliku kommunismi kooli õppeplaan ja programm 1981/82. õppeaastaks (õpetajatele ja teistele haridustöötajatele)

Marksism-leninism kui noorsoo kommunistliku kasvatamise metodoloogiline alus.

Kokku on õppeaastaks ette nähtud **32 tundi,** sealhulgas **loenguteks 14, seminarideks 14** ja **konverentsideks 4 tundi** (edaspidi anname sulgudes ajajaotuse samas järjekorras, puuduvat alajaotust märgime kriipsuga).

1. teema: Marksismi-leninismi klassikud kasvatusest kui ühiskondlikust nähtusest (4, 2, 2, —).

2. teema: Marksism-leninism inimese igakülgsest harmoonilisest arendamisest. Kasvatuse eesmärkide ja ülesannete sotsiaal-poliitiline tingitus (4, 2, 2, —).

3. teema: V. I. Lenin ja NLKP noorte hariduse, õpetamise ja kasvatamise seosest eluga, kommunismiehitamise praktikaga (4, 2, 2, —).

4. teema: NLKP — nõukogude rahva kommunistliku kasvatamise organisaator ja juht (4, 2, 2, —).

5. teema: Uue inimese kujundamise probleemid NLKP XXIV, XXV ja XXVI kongressi otsustes ja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei dokumentides (4, 2, 2, —).

6. teema: Marksistlik-leninliku teooria, psühholoogia, pedagoogika ja kooli õppe-kasvatustöö seos (4, 2, 2, —).

7. teema: Marksism-leninism kui pedagoogikateaduse arengu metodoloogiline alus nüüdisajal (4, —, —, 4).

Ajareserv (4, 2, 2, —).

1. teema: Marksismi-leninismi klassikud kasvatusest kui ühiskondlikust nähtusest.

K. Marx, F. Engels ja V. I. Lenin kasvatuse sotsiaalsest olemusest ja funktsioonidest. Kasvatuse klassiiseloom kapitalistlikus ja sotsialistlikus ühiskonnas. Kodanliku klassiühiskonna kasvatuse suunitluse kriitika K. Marxi, F. Engelsi ja V. I. Lenini poolt. Kommunistliku kasvatuse tekkimine seoses töölisliikumise arenemisega XIX—XX sajandil.

K. Marx ja F. Engels kommunistide programmilistest nõudmistest õpetamise ja kasvatamise kohta. Kommunistliku kasvatuse teooria edasine põhjendamine ja arendamine V. I. Lenini poolt. NLKP XXIV, XXV ja XXVI kongress, NSV Liidu konstitutsioon kommunistliku kasvatuse eesmärkidest ja ülesannetest sotsialistlikus ühiskonnas tänapäeval.

NLKP, kommunistlike ja töölisparteide võitlus kommunistliku kasvatuse marksistlik-leninliku teooria oportunistlike, revisionistlike ning antikommunistlike moonutuste vastu.

Seminaride näidisteemad:

1. Kodanliku kasvatuse suunitluse kriitika K. Marxi, F. Engelsi ja V. I. Lenini poolt.
2. NLKP, kommunistlike ja töölisparteide võitlus kasvatuse marksistlik-leninliku teooria oportunistlike, revisionistlike ning antikommunistlike moonutuste vastu.

Õppe- ja praktiliste ülesannete näidisteemad.

1. Ettekannete ja referaatide teemad:

☐ K. Marx ja F. Engels õpetamise ja kasvatamise vastuoludest kodanlikus ühiskonnas.

☐ Tsarismi hariduspoliitika kriitika V. I. Lenini poolt.

☐ Tänapäeva kodanlike pedagoogiliste voolude ja kodanlike maade kooli tegevuse kriitika.

☐ Kommunistlik kasvatus kui igakülgselt ja harmooniliselt arenenud isiksuse kujundamise seaduspärane protsess.

2. Teemad esinemisteks töötajatele ja lastevanematele.

NLKP laste ja noorte kommunistliku kasvatuse aktuaalsetest probleemidest arenenud sotsialistlikus ühiskonnas.

K i r j a n d u s

M a r x, K. ja E n g e l s, F. Kommunistliku partei manifest. Valitud teosed. I. Tln., 1957, lk. 21—22, 31—32, 35.

E n g e l s, F. Anti-Dühring. Tln., 1954, lk. 76—77, 260—261, 277—287.

L e n i n, V. I. Ideoloogilisest tööst. Tln., 1965, 420 lk.

L e n i n, V. I. Karl Marx. Teosed, 21. köide, lk. 53—54.

L e n i n, V. I. Kiri Capri parteikooli õpilastele. Teosed, 15. köide, lk. 433—434.

L e n i n, V. I. Kõne I ülevenemaalisel õpilaste-kommunistide kongressil 17. aprillil 1919. Teosed, 29. köide, lk. 297.

L e n i n, V. I. Kõne kubermangude rahvaharidusosakondade koolivälise töö allosakondade juhatajate II nõupidamisel 24. jaanuaril 1919. Teosed, 28. köide, lk. 427—428.

L e n i n, V. I. Kõne kubermangude ja maakondade rahvaharidusosakondade poliitharidustööliste ülevenemaalisel nõupidamisel 3. novembril 1920. Teosed, 31. köide, Tln., 1955, lk. 331—340.

L e n i n, V. I. Kõne Punasel väljakul 1. mail 1919. Teosed, 29. köide, lk. 303.

L e n i n, V. I. Liberaalne professor võrdsusest. Teosed, 20. köide, lk. 124.

L e n i n, V. I. Narodniklike teostamatute plaanide pärlid. Teosed, 2. köide, lk. 418—421, 422—423.

L e n i n, V. I. Noorsooühingute ülesanded. Teosed, 31. köide, lk. 252—268.

L e n i n, V. I. Nõukogude võimu edusammud ja raskused. Teosed, 29. köide, lk. 37—38.

(Järg 4. lk.)

(3. lk. järg)

teks Moskva vaimse arengu peetusega laste erikoolis töötavad 260 lapse kohta 1 pediaater, 1 psühhiaater ning 2 meditsiiniõde).

Kooliarsti abi on vaja nii pedagoogilise protsessi organiseerimisel (tutvustab pedagoogidele laste psüühilisi iseärasusi, kehalist ja vaimset tervist, annab näpunäiteid individuaalseks lähenemiseks ja õpikoormuse määramiseks jne.) kui ka säästva režiimi rakendamisel, tema põhiülesandeks jääb muidugi ravimine.

Säästva režiimi komponentideks, mis kusagil ei tohiks puududa, on: 1) päevane uni (eriti algklassides nullist kolmeni oleks see hädavajalik); 2) puhkepausid töös ja ruumid, kus neid veeta, ning puhketund värskes õhus. Säästva režiimi oluliseks komponendiks on ka kogu ümbritseva keskkonna positiivne emotsionaalne toime, milles kooliruumidel ja nende kujundamisel on väga suur tähtsus.

Õppimist takistavad häired ei ole aga ravita kõrvaldatavad. Nii psühhoteraapial, füsioteraapial, ravikehakultuuril kui ka medikamentoossel ravil on oma osa. Selleks peavad aga koolil olema nimetatud tööd võimaldav meditsiiniplokk ja personal.

Seetõttu peakski arengupeetusega laste eksperimentaalklasside avamisel arvestama kooli ruumivõimalusi, sest peale suurema arvu klassiruumide (tulevikus: 0, 1.—8. ja 8. lisaklass, s. o. 10 ruumi) on vaja puhke- ja magamisruume, eriõpetuse (logopeedia, ravikehakultuur), meditsiini (füsioteraapia, protseduuride, arsti) ning professionaalse tööõpetuse kabinette.

Eksperimentaalklasside planeerimisel peaks komplekteerimisperioodi alguseks olema kindel plaan (millised klassid, mitu klassikomplekti, millises koolis), ja seda peaks teadma kõik, kes sellest tööst osa võtavad (logopeedid, lastepsühhiaatrid jt.).

Igas algklasside komplektis peaks tingimata olema 0-klass. Õpetamise alustamine eelklassist säästab suurel määral laste tervist (jääb ju ära psüühiliselt traumeeriv edutuse periood 1. üldklassis) ja kergendab pedagoogi tööd edaspidi, kuna just 0-klassis on kõige rohkem aega ja võimalusi õpetada arengupeetusega last õppima (mida ta enamasti ei oska!). 0-klasside komplekteerimise aega peaks pikendama (~3—5 õpilaskoha ulatuses) alanud õppeaasta esimese õppeveerandi lõpuni, et oleks kohe võimalik õigetesse tingimustesse suunata neid 1. üldklasside lapsi, kelle edasijõudmine on tugevasti häiritud. Ka tuleks eriti 0. ja 1. klassi komplekteerimisel arvestada lapse elukohta ja kooliteed, et pika kooliteega lapse tööpäeva mitte pikendada. Samuti tuleb algklasside avamisel alati arvestada tulevikuvõimalusi: need lapsed peavad ju õppima eritingimustes isegi kuni 8-klassilise hariduse omandamiseni. Kui on ette teada, et ei jätku õpilaskohti 4.—8. klassini, siis pole ju mõtet alustada tööd, mis on määratud pooleli jääma.

Ilmselt ei suuda me esialgu kõiki eriõpetust vajavaid lapsi ära paigutada. Sellega tuleb leppida, koolivõrgu täielikuks väljaarendamiseks ja kogemuste omandamiseks aega jätta.

Enne lõplike plaanide väljatöötamist on kindlasti vaja ära kuulata praktilise töö tegijad nendest koolidest, kus juba on vaimse arengu peetusega laste eksperimentaalklassid, et arvesse võtta kõigi asjaomaste kogemused ja võimalikult vältida vigu selle nii väga vajaliku koolitüübi rajamisel.

HELVE EISO,
Tallinna Vabariikliku Psühhoneuroloogia Haigla lastepsühhiaater

MIS HÄÄLIKUT (!) ME TÄNA KIRJUTAME?

Kord kooliküpsuse kontrollimisel kurtis ühes rühmas kasvataja, et osa lapsi ei suuda kuidagi lugemisoskust omandada, kuigi tunnevad kõiki tähti. Tõestamaks antud tõika, kutsus kasvataja ühe lapse laua juurde ja palus lugeda sõna TUBA. Laps luges: TÕH-U-PE-A. Kasvataja küsis: «Mis sõna sa lugesid?» Laps vaikis. Oli näha, et lapsel oli võõra juuresolekul piinlik. Mida pidigi see laps ütlema — kas TÕHUPEA? Neljahäälikulise sõna lugemisel sai laps seitsmehäälikulise sõna. Kuidas tulebki laps selle peale, et TÕH-U-PE-A lugemisel peab saama sõna TUBA.

Meenub, kuis üks vanaema küsis: «Kuidas te ometi selle poisi lugema saite? Küll ma nägin palju vaeva, aga mingit kasu sest polnud.» — Kas ei kasutanud eespool mainitud kasvataja lugema õpetamisel «vanaemade meetodit»? Tõsi küll, lugema õpiti ka vanaemade aegu ja õpib ka nimetatud laps, kuid millise vaevaga? Kas ei ole selline lugema õpetamine üks põhjusi, mis tekitab lapses alaväärsustunde, negativistliku suhtumise lugemisesse, nii nagu vaegkõne põhjustab üsnagi sageli koolieelses eas olevatel lastel logofoobiat (kõnekartus), kõnenegativismi (laps ei püüa ega tahagi rääkida), valikulist mutismi (võõraste juuresolekul laps vaikib) ja isegi hüsteeriahooge?

Laste lugema õpetamisel esineb ka teistsuguseid arusaamatusi. Päris sagedaseks nähtuseks on, et kasvataja kurdab: laps ei häälda mõnda t ä h t e. Veelgi kurioossem on lugu, kui logopeediarühma kasvataja küsib: «Mis h ä ä l i k u t me täna kirjutame?» Andestatav on, kui isad, emad, vanaisad või vanaemad ei erista häälikut ja tähte, kuid kutsega kasvataja peaks siiski hääliku ja tähe vahel vahet tegema. Kuulub ju probleem alghariduse valdkonda. Lugema õpetamine alaku kvalitatiivsest häälikuanalüüsist. Juba koolieelses eas peavad lapsele selgeks saama mõisted: sõna, häälik, häälima, täht. Mitte mingil juhul ei tohi lugema õpetamise etapil anda lapsele tähenimetusi, isegi mitte traditsioonilisi, rääkimata moonutatud vormidest.

Kogemused näitavad, et arvestades eesti keele spetsiifikat, õpivad isegi 4-aastased kõnehälvikud esimese õppeaasta lõpuks tegema 3—4-häälikuliste, täishäälikutest ja sonooridest (välja arvatud j) koosnevate sõnade kvalitatiivset häälikuanalüüsi, laduma neid sõnu noopidel ja tähtedest ning lugema laotud sõnu, teadlikult diferentseerima läbivõetud täis- ja kaashäälikuid. (Arvestades klusiilide eripära õpitakse neid hiljem.)

Kui laps oskab sõnu õigesti häälida, teha häälikuanalüüsi (algul kvalitatiivset, hiljem ka kvantitatiivset), kui igale foneemile antakse vastav grafeem (mitte tähenimetus), saadakse üle nn. vanaemade meetodil lugema õpetamisel tekkivatest raskustest. Nõuab ju ka lasteaia emakeeleprogramm tutvumist sõna ja häälikuga, häälikulise analüüsiga (vt. lõik «Lugemine ja kirjutamine»).

Vabariigi ajakirjanduse veergudel on ilmunud artikleid, mis käsitlevad häälikuanalüüsi, lugema ja kirjutama õpetamise probleeme. Ainuüksi «Nõukogude Õpetaja» veergudel on ilmunud hulk kirjutisi, mis peaksid kasvatajatel aitama orienteeruda emakeele spetsiifikas, lugema ja kirjutama õpetamise metoodikas.

K. Karlepi artikkel «Kirjaoskuse õpetamisest ja eesti keele iseärasustest» (NÕ, 10. juuni 1972) annab ülevaate foneemidest, grafeemidest, häälikulise analüüsi oskuse arendamise vajalikkusest, kritiseerib puudusi, mis on esinenud emakeele õpetamise metoodikas.

Aino Dünalt on ilmunud artikkel «Kvalitatiivne häälikuline analüüs» (NÕ, 17. märts 1973). Autor toob välja häälikulise analüüsi oskuse arendamise astmed ja annab põhjaliku ülevaate kvalitatiivsest häälikuanalüüsist.

Meeta Terrilt on ilmunud artikkel «Lugema õpetamisest» (NÕ, 24. september 1977), Milvi Roosleht on kirjutanud «Selgitused «Didaktilisi materjale häälikuanalüüsi õpetamiseks» kohta».

AINO TOOMASSON,
Tartu 6. lpk. logopeed

KUULDE- JA HÄÄLDUSTÖÖST

Viimastel õppeaastatel on Nõukogude Liidu kurtide õhtu- ja kaugõppekoolides tõstetud teravalt päevakorrale kurtide kuuldetaju arendamise ja hääldamise korrektsiooni probleemid, mille aluseks on NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia Defektoloogia Teadusliku Uurimise Instituudi täiskasvanud kurtide õpetamise laboratooriumi uurimused alates 1976. aastast. Käesolevaks ajaks on nimetatud instituudi poolt toimetatud mitu metoodilist abimaterjali kuuldekabinettidele ja õpetajatele. Nimetame järgmisi: «Kurtide kuulmistaju ja hääldamise korrektsiooni programmi projekt õhtukoolide kuuldekabinettidele», 1978; «Metoodiline juhend kuulmistöö läbiviimiseks», 1978; «Suulise kõne ja hääldamise kujundamine kurtide ja nürmikute õhtukoolides», 1978.

Nendest instruktsioonidest on juhindunud ka Tallinna Kaugõppe-erikeskkool.

Meie kooli õppe-kasvatustöö plaanis on alates möödunud õppeaastast tehtud kuulmishäiretega õpilaste osakonna õpetajatele ülesandeks igas õppetunnis rakendada foneetilist režiimi: kuulde- ja hääldustöö ning suult lugemise oskuse arendamine õpilaste iseseisva kõneoskuse arendamise eesmärgil. Seda tehakse eelnimetatud õppematerjali abil. Kuulmisjääkide arendamisele ning kasutamisele ja häälikute korrigeerimisele on üles ehitatud kõnetehnikatunnid, mis toimuvad üks kord nädalas igale klassigrupile. Kooli sisekontrollis arvestab juhtkond õppetunni hindamisel kuulde- ja hääldamisalast korrektsioonitööd tunnis ning abistab õpetajaid foneetilise režiimi rakendamisel.

Kool on korraldanud VÕT-i defektoloogiakabineti kaasabil hääldusalase 2-päevase seminari, kus esinesid Defektoloogia Teadusliku Uurimise Instituudi täiskasvanud kurtide õpetamise laboratooriumi teaduslikud töötajad psühholoogiadoktor A. Gozova ja vanemteadur J. Malhasjan.

Koolisiseselt on õpetajatele korraldatud mitu kuuldetöö- ja foneetikaalast seminarpraktikumi individuaalkuuldeaparaadi «Elektroonika SA-1» kohta.

Nimelt kasutavad Tallinna Kaugõppe-erikeskkooli kuulmishäiretega õpilased õppetundides ja väljaspool kooli Tallinna Püügelmanni-nimelises Elektroonikatehases toodetud kuuldeaparaati «Elektroonika SA-1», mis on kuulmisjääkidega õpilastelt saanud kõrge hinnangu.

Individuaalkuuldeaparaatide määramiseks suunas kool õpilased korduvalt audiomeetrilistele uuringutele Tallinna 1. Lastehaigla surdokabinetti ja Eesti NSV Eksperimentaalse ja Kliinilise Meditsiini Instituuti.

Õpilaste seisukohalt on kuulmistaju arendamine väsitav ja aeganõudev töö, kuid enamik õpilasi on huvitatud korrektse häälikkõne valdamisest.

Iseseisva kõneoskuse arendamisega intensiivistub kuulmishäiretega õpilaste vaimne tegevus, mis on aluseks edukale õppetööle Tallinna Kaugõppe-erikeskkoolis keskhariduse omandamisel.

HELGI PILLE,
Tallinna Kaugõppe-erikeskkooli direktori asetäitja õppealal

VEEL TRÜ DIPLOMITÖÖDEST

Juunikuu «Eripedagoogika» rubriigis jäi pooleli TRÜ 1980/81. õ.-a. lõpetanud defektoloogide diplomitööde annoteerimine. Tutvustame veel kaheksat tööd. Valdavalt on need seotud logopeedia probleemidega.

Niina Pille (juhendaja K. Karlep) kirjutas töö teemal «Leevi eriinternaatkooli düsgraafikutest õpilaste kirjutamisoskuse dünaamika õppeaasta jooksul». Sügisel ja kevadel kontrolliti 130 õpilase ärakirja ja etteütlusi. Analüüsimisel vaadeldi eraldi neid õpilasi, kes võtavad osa kõneravi tundidest. Võrdlev analüüs võimaldas leida vajakajäämisi düsgraafikute õpetamisel.

Kadri Kallas — «Mitmeosaliste liitlausete mõistmisest abikooli 5. ja 8. klassis». Diplomand kasutas 10 liitlauset, uuris 100 õpilast. Esitati mitmes raskusastmes ülesandeid. Tulemused näitavad, et ligi pooltel juhtudel eksivad abikooli õpilased lause kohta esitatud küsimustele vastamisel.

Malle Hindreus — «Üldkooli düsgraafikutest õpilaste kirjutamispuuete avaldumisvormid» (juhendaja H. Täht). Uurimus võimaldas täpsustada teadmisi kirjutamispuuete avaldumisest ning teha ettepanekuid praktilise logopeedilise töö tõhustamiseks.

Reet Meetua — «Õppeülesandeid 2. logopeedilise klassi õpilastele loodusõpetuses» (juhendaja A. Reinmaa). Diplomitööd väärtustab selle praktiline osa: praktiliselt kontrollitud ülesannete ja harjutuste kogu loodusõpetuse õpetamiseks.

Tiia Ubakivi — «Tegusõna vormistiku tundmisest logopeedilise rühma lastel» (juhendaja T. Puik). Kontrolliti 20 6—7-aastast last logopeedilisest rühmast ning 20 samaealist tavalisest lasteaiast H. Tähe metoodika alusel. Selgusid raskemad vormid, samuti vajadus täpsustada ja täiendada metoodikat.

Kahes töös uuriti T. Puigi juhendamisel nende laste sõnavara ja edasijõudmist koolis, kelle vanemad on kurdid.

Senta Michelson — «Kurtide vanemate 5—6-aastaste laste aktiivsest sõnavarast». Kurtide vanemate laste sõnavara on märgatavalt maha jäänud, mis näitab vajadust neid lapsi spetsiaalselt õpetada.

Udo Michelson — «Kurtide vanemate laste edasijõudmisest üldkoolis». Kõikidel lastel ilmnesid raskused õppetöös. Diplomand järeldab, et nimetatud lapsed vajavad vähemalt algklassides individuaalset abi.

Marika Ventseli diplomitöö (juhendaja H. Kõrsmaa) eesmärgiks oli koostada täiendavaid harjutusi normaalkooli 2. klassi kirjutamispuuetega õpilastele. Oma praktilistele kogemustele toetudes õnnestus üliõpilasel koostada mahukas harjutustik, millest saab abi kõigi põhiliste keeleõpetuse teemade käsitlemiseks nimetatud klassis.

Kokku võttes võib öelda, et kõigil käesoleval aastal koostatud diplomitöödel on meie vabariigi eripedagoogika arengus teoreetiline või praktiline osakaal. Eriti hinnatavaks tuleb pidada paljude tööde kohest rakendamise võimalust.

KARL KARLEP

НЫУКОГУДЕ ЫПЕТАЯ
(СОВЕТСКИЙ УЧИТЕЛЬ)
ИНДЕКС 59766

ÕPILANE JA LÜHINÄGEVUS

RAIVO SILLASOO foto

Viimastel aegadel on üsna mitmed mu tuttavad pidanud oma koolealiste lastega silmaarsti poole pöörduma. Diagnoos on olnud «lühinägevus» ja lapsele prillid välja kirjutatud.

Mind hakkas küsimus huvitama ja seetõttu asusin mitmesugust sellealast kirjavara uurima.

Kõigepealt tunnistas iga allikas, et lühinägevus (müoopia) on tänapäeval iga neljanda koolilapse häda.

Ent probleem, nagu selgus, pole kaugeltki uus. Lühinägevusele pöörasid tähelepanu juba vanaaja õpetlased. Esimesed olid arvatavasti vanakreeka arstid, sest et termin «müoopia» on tekkinud kahe kreekakeelse sõna liitumisest, mille esimene pool tähendab pilutamist-vidutamist, teine — silma. Tõsi, seletada, miks see, kes silmi kissitab, näeb paremini lähedale kui kaugele, tookordsed õpetlased ei suutnud. Esimesena selgitas lühinägevuse põhjuse optika ja füsioloogia seisukohalt saksa arst F. Donders.

Rohkem kui sada aastat tagasi ilmus ühes Peterburi teaduslikus ajakirjas artikkel «Kooli mõju lühinägevuse tekkele», mille autoriks oli F. Erisman, kes meditsiini ajalukku on läinud kodumaise hügieeni ühe alusepanijana. Oma tegevust alustas ta silmaarstina. Ravides päev päeva kõrval Peterburi gümnaasiumide õpilasi, oli ta hämmastunud «silmade pärast kannatavate noorukite hulgast». See sundis teda tõsiselt mõtlema nii nägemisteravusele hukutavalt mõjuvate põhjuste kui ka selle üle, kuidas nägemise nõrgenemist vältida.

Üksinda ja omaenda algatusel tegi F. Erisman ära tõeliselt kolossaalse töö: ta uuris kümneid tuhandeid silmi, küsitles tuhandeid inimesi — õpetajaid, õpilasi ja lastevanemaid, mõõtis sadade klassiruumide ja töökohtade valgustust, luges kokku tunde, mida lapsed veetsid koduülesandeid tehes... Ta tahtis välja selgitada, kuidas ja miks saab rikutud lapse esialgselt täiuslik nägemissüsteem (lühinägelikke koolieelikuid oli aga sada aastat tagasi, nagu ka praegu, palju kordi vähem kui vanemates klassides istuvaid prillikandjaid). Teadlane tuli järeldusele, et müoopia peamine põhjus on õppimise kohati ebasoodsad tingimused. F. Erismanile kuulub prioriteet kooli- (või töö-) lühinägevuse tundmaõppimisel.

Praegusuurijad nimetavad koolilühinägevuse peamiste põhjuste hulgas pärilikkust ja nägemise ülekoormust, mis lõpptulemusena sunnivad silma ümber kohanema. Mida see tähendab?

Füsioloogid, kes õpivad tundma meie elusa optilise süsteemi tööd, nendivad, et inimesel on kergem vaadata kaugele kui omaenda ninaotsast kaugemale. Normaalse silma puhul koonduvad kaugel asetsevailt esemeilt silma sattunud paralleelsed valguskiired pärast murdumist võrkkestale, viimasel tekib vaadeldavast esemest selge kujutis. Kõik see toimub ilma silmalihaste pingutuseta. Ent kui vaadeldav ese ligineb silmale, siis annab ta tööd kõigile tema optilistele lihastele, mis vastutavad «teravustamise» eest. Silm hakkab selleks tegevuseks kohanema. Seda kohanemist nimetatakse akommodatsiooniks (silma seaduvus, tema omadus näha nii kaugeid kui ka lähedasi esemeid teravalt silmaläätse kumeruse muutumise tõttu). Pikaajaline akommodatsioon on aga silmalihaste suur koormus ja pingutus.

Lühinägevuse puhul on valguskiire murdumine silmas tugev, silmatelg normaalsest pikem ning paralleelsete valguskiirte korral tekib kujutis võrkkesta ees. Lähedal asuvailt esemeilt lähtunud hajuvad kiired koonduvad võrkkestale. Seepärast näevad lühinägelikud kaugele halvasti, lähedale hästi.

Pidev töö «lähedase plaaniga», lugemine ja kirjutamine väsitavad silmi, tekitavad silmalihaste tunduva ülekoormuse. Mida kestvam see töö on, mida pisemad on objektid, mida halvemini on need valgustatud, seda enam pingutub nägemine, seda tugevam on lühinägevus. Statistika kinnitab seda täielikult. F. Erismani uuring Peterburi gümnaasiumides 1870. aastal näitas, et esimeses klassis oli lühinägelikke lapsi 15%, lõppklassis — 42%. Mõned aastad tagasi 13 000 õpilase uurimine Leningradis sedastas, et lühinägevust esineb igal neljandal koolilõpetajal, millest tulenes ka nende piiratud kutsevalik. Spetsialistid täheldavad lühinägelike veelgi suuremat arvu täiendava õppekoormusega koolides: muusikakoolides, matemaatika ja võõrkeele kallakuga koolides.

Kas see kõik tähendab, et õppimine peab ilmtingimata kaasa tooma nägemisteravuse languse — töötavad ju silmad esimestest kooliaastatest peale peaaegu oma füsioloogiliste võimaluste piiril? Kui lapsel on mingil põhjusel nõrk akommodatsioon, siis toob müoopia kaasa isegi tavaline õpikoormus, rääkimata suurendatust. Kuid kui nägemine on normaalne, siis, nagu kinnitas juba ka F. Erisman, võimaldab töö ilma akommodatsiooniaparaadi pingutuseta lühinägevust vältida. Selle vältimiseks on võimalik ühtlasi võimalusi luua. Õpilaste suhtes tuleb eriti tähelepanelik olla, hoida nende nägemist ja luua kõik tingimused raske töö — lugemise, kirjutamise ja väikeste esemetega tegelemise hõlbustamiseks.

Esmavõimaluseks on hoolt kanda küllaldase valgustuse eest. Laste ja Noorukite Hügieeni Instituudis korraldatud uuringud näitasid, et põhilisteks koolitegevusteks, milleks on lugemine ja kirjutamine, peab valgustus töökohal olema 500 luksi. Et tumedad pinnad neelavad valgust, heledad aga peegeldavad osa valguskiiri tagasi, peavad õpperuumides valitsema heledad toonid. Akende ees ei tohi olla tihedaid kardinaid ega suuri toataimi. Nägemispinge ja -väsimus sõltuvad õpilase töö kestusest ja korraldusest. Tuleb jälgida, et nooorematel õpilastel ei süveneks harjumus sügavalt raamatu või vihiku kohale kummarduda. Raamatu ja silmade vahe peab olema vähemalt 33 cm. Tunniplaanis tuleb arvestada suuliste ja kirjalike ainete tundide vaheldumist. Kirjutada tuleb sinise või musta tindi või pastaga.

Laste uurimine Leningradi oblastis, Gruusias, Turkmeenias ja teistes meie maa paikades näitas, et lühinägevus on vähem levinud maaõpilaste hulgas, mida on lihtne selgitada: maaõpilased viibivad rohkem väljas, vaatavad vähem telerit ja käivad vähem kinos. Neile saab rohkem osaks päikese ultraviolettkiirte mõju ja vitamiine.

Kõige selle juures peame teadma, et lühinägevus tekib kõige sagedamini mitmesuguste tervisehäiretega lastel. Lühinägevuse all kannatavate laste hulgas on tervete laste arv kaks korda väiksem kui mittelühinägelike hulgas. Ilmne on lühinägevuse seos selliste haigustega, nagu reumatism, rahhiit, krooniline neelupõletik, tugisamba väärareng, rasked nakkushaigused. Juba V. Filatov märkis, et üldpatoloogilised protsessid organismis ei möödu ilma hukutava mõjuta silmade väliskestale ja seda nõrgestamata, luues niiviisi tingimused lühinägelikkuse arenguks. Silmahaiguste Instituudi teadlaste uuringud kinnitasid V. Filatovi seisukohta ja näitasid, et üldpatoloogilised protsessid mõjuvad lisaks sellele ka silmalihastele, akommodatsiooni nõrgenemine on aga lühinägevuse progresseeruva arengu alus.

Et haigetel lastel esineb lühinägevust sagedamini kui tervetel, siis tuleneb sellest see, et üldhügieeni nõuete järgimine, karastamine, jalutuskäigud, piisav uni ja õige toitumine tervistavad nii kogu organismi kui ka silmi.

Mullu ilmus Moskva kirjastuse «Meditsina» väljaandel meie silmahaiguste tunnustatud autoriteedi akadeemik E. Avetissovi jt. autorite raamat «Занятия физической культурой при близорукости», mille eessõnas öeldakse: «Viimaste aastate uuringud on oluliselt täiustanud ja süvendanud ettekujutust lühinägevuse tekkest. See on võimaldanud uut viisi hinnata ka kehakultuuri osa lühinägevuse ja selle progresseerumise profülaktika meetmete kompleksis». Lühinägelike inimeste kehalise aktiivse tegevuse piiramine on lõpuks ametlikult tunnistatud põhjendamatuks ja kahjulikuks. Raamatus on konkreetsed juhised, kuidas korraldada kehalist kasvatust lühinägevuse erineva astmega lastega, missuguseid harjutusi silmadega teha, et selle arengut aeglustada.

Nimetatud raamatust saame teada sedagi, missugused spordialad on vastunäidustatud nägemise ühtede või teiste normist kõrvalekaldumiste korral. Näiteks: ükskõik millise astme lühinägevuse puhul on vastunäidustatud poks, maadlus, raskejõustik, suusahüpped, suusatamise kahevõistlus, hüpped, hoki. Tugeva lühinägevuse puhul jalgratta treki- ja maanteesõit, iluvõimlemine, ratsasport, veepall, kiir- ja iluuisutamine, võrkja korvpall, tennis, lauatennis, sulgpall. Lühinägevuse iga liigi puhul, välja arvatud mitteprogresseeruv, ei tohi tegelda sportvõimlemise, kaasaegse viievõistluse, vettehüpete, mäesuusatamise, lühimaajooksude, jalgpalli, kelgutamise ja mootorispordiga. Ent vehklemine, ujumine, sõudmine, purjesport, võistlus- ja laskesuusatamine, käimine, kesk- ja pikamaajooksud on keelatud üksnes silmapõhja haiguslike muudatustega lühinägevuse korral. Vastunäidustusi pole laske- ja vibuspordis.

*

Kõik eespool toodu on kirja pandud selleks, et suhtuksime suurima tähelepanuga lühinälikkesse lastesse ja looksime lühinägevuse ennetamiseks nendele nägemise seisukohalt soodsad õpitingimused. See on praegu seda olulisem, et ees seisavad pimedad sügis- ja talvehommikud ning -õhtud, mil õppimine leiab põhiliselt aset elektritule valgel.

HELGI ROOTS

HARIDUSMINISTEERIUMIS

8. septembril toimus Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegiumi koosolek. Olukorda õppeaasta alguses tutvustas koolivalitsuse juhataja asetäitja V. Meristo. 1. septembril alustas kooliteed 185 744 üldhariduskoolide õpilast. Nendele lisaks asus õhtu- või kaugõppekoolides õppima 17 395 õpilast. 9. klassidesse astujate plaan täideti 100,6-protsendiliselt. Kutseharidussüsteemis valmistus keskharidust omandama vaid 86,5% kavandatud õpilastest, tehnikumides 109,1% plaanitutest. Puudust tuntakse pedagoogilisest kaadrist. Õppeaasta alguses jäid tunnid osaliselt andmata 85 koolis. Nende tundide andmiseks tuleb suurendada olemasolevate õpetajate koormust, võtta tööle keskharidusega õpetajaid.

Koolivalitsuse juhataja asetäitja A. Aru andis ülevaate õpetajate augustikuu nõupidamistest. Ta nentis, et kõikides linnades ja rajoonides olid plenaaristungi põhisõnavõtud sisukad ja konkreetsed, oli lähtutud NLKP XXVI ja EKP XVIII kongressi materjalidest, arvestatud Eesti NSV Haridusministeeriumi avaldatud põhisuundi ja vastavaid metoodilisi soovitusi XI viisaastakuks.

Arvukamalt pedagooge viibis plenaaristungil Põlva (97%) ja Kingissepa (95%) rajoonis. Seevastu osales oma suurfoorumil vaid 59,3% Rakvere ja 77,9% Jõgeva rajooni õpetajaid. Rakveres takistab kõiki pedagooge kokku kutsumast piisavalt suure saali puudumine linnas. Plenaaristungile olid kutsutud ka šeffettevõtete ja -majandite esindajad. Neid tuli rohkem kohale Paide ja Põlva rajoonis.

Õpetajate augustikuu nõupidamistel anti sõna 244 haridustöötajale ja šeffmajandi esindajale. Kolmandik sõnavõtjaist olid õpetajad. Kajastamist leidsid õpilaste ideelis-kõlbelise kasvatamise ning aktiivse eluhoiaku kujundamine, töökasvatuse, kutsenõustamise ja koolide varustamise küsimused.

Nõupidamisel tehti mitmeid ettepanekuid ja tõstatati lahendamist vajavaid probleeme, neist 25 peeti vajalikuks esitada Haridusministeeriumile läbivaatamiseks. Mitmed ettepanekud puudutasid koolide komplekteerimist, kutsenõustamist, koolide majandamist ja õpetajate olmet.

Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi direktor A. Eglon märkis, et kõikides linnades ja rajoonides olid ainesektsioonide koosolekud varakult planeeritud ja hästi ette valmistatud. Töötas 32 eri nimetusega sektsiooni, igas linnas/rajoonis 20—25. Koosolekutel analüüsiti eelnenud õppeaastal tehtud, kavandati alanut. Töökogemuslike ettekannete osakaal oli üle kolmandiku. Positiivsena tõi A. Eglon esile, et sektsioonides kasutati mitmekesiseid töövorme: õppekäike, seminare, praktikume. Koosolekud olid osavõturohked. Oli aga ka rajoone, kus õppeaasta tulemuste analüüs tehti pealiskaudselt või jäeti aineõpetajad (poeglaste tööõpetus, kehaline kasvatus jt.) ning klassijuhatajad kokku kutsumata.

Linna või rajooni edusammudest ja mureprobleemidest õpilas- ja õpetajaskaadri komplekteerimisel andsid aru haridusosakondade juhatajad V. Titov (Kohtla-Järve), E. Kessel (Tartu), H. Tilgre (Kohtla-Järve rajoon) ja A. Kase (Jõgeva rajoon). Kolleegiumile tutvustati Põlva rajooni haridusosakonna uut juhatajat Heino Luigat.

Kinnitati üldhariduskoolide polütehnilise tööõpetuse erialade kutsevõistluse korraldamise põhimäärus ning otsustati esimesed koolide ja rajoonide (piirkondlikud) ning ülevabariigilised kutsevõistlused korraldada 1981/82. õppeaastal.

TÖÖD ALUSTAVAD TEADUSLIKU KOMMUNISMI KOOLID

(3. lk. järg)

L e n i n, V. I. Proletaarsest kultuurist. Teosed, 31. köide, lk. 283—284.

L e n i n, V. I. Tervituskõne 6. mail. Teosed, 29. köide, lk. 307—309.

М а р к с К. Анкета для рабочих. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 19, с. 235—237.

М а р к с К. Критические заметки к статье «Пруссака» «Король прусский и социальная реформа». Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 1, с. 438.

М а р к с К. и Э н г е л ь с Ф. Немецкая идеология. Соч. том 3, с. 168—169.

М а р к с К. и Э н г е л ь с Ф. Требования Коммунистической партии в Германии. Соч. том 5, с. 1—3.

М а р к с К. Экономическая рукопись 1861—1863 годов. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 47, с. 246—247, 295.

М а р к с К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 42, с. 92—94, 120—125, 126—127.

Э н г е л ь с Ф. Коммунисты и Карл Гейнцен. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 4, с. 276.

Э н г е л ь с Ф. Описание возникших в новейшее время и еще существующих коммунистических колоний. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 42, с. 221, 223—224.

Э н г е л ь с Ф. Письма из Лондона. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 1, с. 513.

Э н г е л ь с Ф. Положение Англии. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 1, с. 574—575.

Э н г е л ь с Ф. Положение рабочего класса в Англии. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. том 2, с. 243—254, 347—350, 379—381, 413, 424—426, 427, 429, 467—468, 472—473, 496.

А б а к у м о в А. А. К. Маркс и Ф. Энгельс о воспитании и образовании. В кн. К. Маркса и Ф. Энгельса. О воспитании и образовании. М., «Педагогика», 1979, т. 2, с. 403—421.

Б у е в а Л. П. Проблема формирования человеческой личности — арена острой идеологической борьбы. Кризис современной буржуазной концепции личности и системы воспитания. — «Советская педагогика», 1976 г. № 2, с. 96—107.

К о в а л е н к о Ю. И. Идеологический миф о «равенстве шансов» на образование в ФРГ. — «Советская педагогика», 1980 г. № 8, с. 129—133.

К о н д а к о в М. К. Маркс и Ф. Энгельс о воспитании и образовании. — «Народное образование», 1978, г. № 11, с. 100—103.

Международное значение опыта СССР, других стран социалистического содружества в воспитании нового человека. Особенности и методы идеологической борьбы в области педагогики и школьной политики на современном этапе. — «Советская педагогика», 1980 г. № 2, с. 116—117.

ÕNNITLEME TEID!

Nelli L a i d n a, Tallinna 27. 8-kl. kooli endine õpetaja, 75. sünnipäeval.

Eduard R o k k, Kodila 8-kl. kooli endine kauaaegne direktor, 75. sünnipäeval.

Hilda K o g r e s, Kose-Lükati Sanatoorse Metsakooli endine kasvataja, 70. sünnipäeval.

Erich I l m j ä r v, Kolga-Jaani 8-kl. kooli endine direktor, 60. sünnipäeval.

Aida J a l u k s e, E. Vilde nim. Juuru keskkooli õpetaja, 55. sünnipäeval.

Tiiu J ü r v e t s o n, Kaelase eriinternaatkooli õpetaja, 55. sünnipäeval.

Milvi H ä r m a, Torma 8-kl. kooli õpetaja, 50. sünnipäeval.

Esta K i t s, Tallinna 81. lastepäevakodu juhataja, 50. sünnipäeval.

Ester K u u t, Pulatu erikooli õpetaja, 50. sünnipäeval.

Õilme S a l u, Tallinna 27. 8-kl. kooli õpetaja, 50. sünnipäeval.

Heljo S i i l, Kose keskkooli õpetaja, 50. sünnipäeval.

Signe T e n s, Vastse-Kuuste 8-kl. kooli õpetaja, 50. sünnipäeval.

100 AASTAT NIKOLAI BARANSKI SÜNNIST

Tänavu 26. juulil täitus 100 aastat Nikolai Baranski sünnist. N. Baranskil on olnud nimetamisväärsed teened nii majandusgeograafia kui teaduse ja kooligeograafia arendamisel.

Tema koostatud majandusgeograafia õpikud olid koolides käibel 1950. aastate keskpaigani. Nikolai Baranski sulest on ilmunud mitmeid töid majandusgeograafia metodoloogia, metoodika ning kartograafia valdkonnast.

Tema ideede mõju on olnud suur ühiskonnageograafia kui iseseisva geograafiakursuse kujunemisele. Lähemalt ja täpsemalt on selle mehe elu ja tegevuse kohta võimalik teada saada 25. septembril algusega kell 14 Tartu Riikliku Ülikooli aulas (Ülikooli 18) toimuval N. Baranski juubelile pühendatud aktusel ja sellele järgneval diskussioonikoosolekul 25. septembril algusega kell 18 ja 26. septembril algusega kell 10 Vanemuise 46, TRÜ geograafiakateedris.

ASTRID VÄRTINA

TEADAANDED

Vabariiklik geograafiaõpetajate teaduslik-metoodiline konverents teemal «Õppe- ja kasvatustöö täiustamisest geograafia õpetamisel NLKP XXVI kongressi otsuste valguses» toimub Otepää keskkoolis 26. ja 27. septembril k. a. Avamine 26. septembril kell 11.

KORRALDAV KOMISJON

* * *

Tudulinna 8-kl. kool vajab kiiresti matemaatikaõpetajat. Koormus 24 tundi. Korter olemas. Direktori telefon 97-229.

* * *

Kohila keskkool vajab vanempioneerijuhti. Teatada: Rapla rajoon, Kohila, Kooli t. 1, telefonid 33-573 ja 33-506.

* * *

Haapsalu rajooni Kasari 8-kool vajab kiiresti algklasside ja eesti keele õpetajat ning vanempioneerijuhti.

Kõigi mugavustega korterid olemas.

Teat. tel. 7-91-23.

VEAVABANDUS

Eelmises NÕ-s ilmunud artiklis «Mida toob muusikaklassidele alanud õppeaasta?» autoriks palume lugeda Samuel Lazikin.

TOIMETUS

Toimetaja aset. V. EKSTA

Toimetuse aadress: 200 001, Tallinn, Pikk t. 40.

Telefonid: üldtelefon 601-147, toimetaja 601-318, toimetaja asetäitjad 440-381 ja 601-447, vastutav sekretär 449-397, ideoloogiaosak. 601-447, pedagoogika- ja teadusosak. 448-916, koolikorralduse osak. 448-916, humanitaarainete ja esteetilise kasvatuse osak. 601-447, algõpetuse ja koolieelse kasvatuse osak. 440-381, töökasvatuse ja õhtukoolide osak. 601-318, korrektuur 601-935.

Väljaandja: kirjastus «Periodika», Tallinn, Pikk 73.

«Nõukogude Õpetaja» ilmub igal laupäeval.

Tellimishind: aastaks 1 rbl. 4 kop., poolaastaks 52 kop., kvartaliks 26 kop. Üksiknumbri hind 2 kop.

Trükipoognaid 2. Tiraaž 15 600.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

«Ныукогуде ыпетая» — орган Министерства просвещения ЭССР и Профсоюза работников просвещения, высшей школы и научных учреждений Эст. ССР, гор. Таллин.

MB-0828